

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Schoolloopbanen nieuwkomers

Onderzoeksrapport

Een Verkennend Onderzoek naar de Schoolloopbaan van nieuwkomers

Sanae Azouagh

In opdracht van de Inspectie van het Onderwijs,
Expertisegroep Nieuwkomers Primair Onderwijs.
Utrecht, februari 2017

Samenvatting

Het rapport dat voor u ligt is het verslag van een onderzoek naar de kwaliteit van de *doorgaande leerlijn* in het onderwijs aan nieuwkomers. Ten behoeve van een thema-onderzoek in de Managementafspraken 2016 van de Inspectie van het onderwijs, heeft de expertisegroep 'Nieuwkomers' een verkennend onderzoek opgezet waarin wordt beoogd inzicht te krijgen in de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers. Het doel van dit verkennend en kwalitatief onderzoek is om uitgaande van de huidige situatie en de wenselijke situatie een advies te geven over hoe scholen de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers kunnen bevorderen. Om dit te onderzoeken zijn de schoolloopbanen van tien nieuwkomers gevolgd.

Nieuwkomers in het onderwijs zijn leerlingen die nog niet langer dan vier jaar in Nederland verblijven. Sinds 2012 stijgt het aantal nieuwkomers in het onderwijs, met in 2015 ruim 20.000 nieuwkomers (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Vanwege de taalbarrière worden nieuwkomers veelal opgevangen in nieuwkomersscholen. De nieuwkomersscholen zijn erop gericht om de nieuwkomers de Nederlandse taal te leren, zodat deze leerlingen kunnen uitstromen naar een passende groep binnen het regulier onderwijs. Zoveel verschillende nieuwkomersscholen als er in Nederland zijn, zoveel verschillende manieren zijn er om de doorstroming van de leerlingen naar het regulier onderwijs te regelen. Over de kwaliteit van de doorgaande lijn van de schoolloopbaan van nieuwkomers is echter nog maar weinig bekend. Wel bleek uit het kwaliteitsrapport van de Inspectie van het Onderwijs (2016) dat de overstap van nieuwkomersonderwijs naar het reguliere onderwijs zowel lastig is voor scholen als voor leerlingen.

Om inzicht te krijgen in de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers zijn er gesprekken gevoerd met directeuren, interne begeleiders, leraren, schoolpsychologen, zorgcoördinatoren, ouders en leerlingen. De ervaringen die zij hebben met de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers zijn complex en gedifferentieerd. Het werken aan een doorgaande lijn in dit type onderwijs staat voor de meeste scholen nog in de kinderschoenen. Daarnaast wordt de noodzaak tot samenwerking tussen de nieuwkomersscholen en vervolgscholen verschillend ervaren. De wijze waarop de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers wordt vormgegeven, is eveneens verschillend. Zowel de belemmeringen die scholen ondervinden in de kwaliteit van de doorgaande lijn als de kansen (bijvoorbeeld de inhoudelijke stroomlijning) komen in de gesprekken terug.

Samengevat kan in deze studie geconcludeerd worden dat in veel gevallen de overgang van de nieuwkomersschool naar het regulier onderwijs niet vloeiend verloopt: de aansluiting kan in allerlei opzichten een stuk beter.

Het gaat hierbij om: het overdragen van leerlinggegevens, communicatie over het niveau van de leerling, het begeleiden van teams en docenten op het gebied van NT2 vaardigheden zoals NT2-didactiek en woordenschat, zorgleerlingen, delen van expertise, terugkoppeling van leerlinggegevens, inlopen van achterstanden, contact met ouders en ondersteuning nieuwkomers.

De belangrijkste winst uit dit onderzoek is dat nieuwkomersscholen en reguliere scholen ervoor openstaan om elkaars onderwijspraktijk beter te leren kennen. Vanuit daar kan het denken over doorgaande lijn beginnen of zich in sommige casussen verder vormgeven. Waarin samenwerking uiteindelijk leidt tot een adequate aansluiting tussen de nieuwkomersscholen en reguliere scholen waarvan zowel scholen en leerlingen kunnen profiteren. Als gevolg van een relatief kleine steekproef, wordt het sterk aangeraden om de bevindingen in dit onderzoek met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Vervolgonderzoek over een grotere steekproef is om deze reden noodzakelijk voor het verkrijgen van een consistent beeld betreffende de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Rol van de inspectie onderwijs aan nieuwkomers	4
1.2 Onderwijs aan nieuwkomers	5
2. Deze studie	7
2.1 Aanleiding onderzoek	7
2.2 Onderzoeksdoel	7
3. Methode	9
3.1 Operationaliseren doorgaande lijn	9
3.2 Werkwijze	9
3.3 Onderzoeksgroep	10
3.4 Procedure	11
3.5 Uitwerking	12
4. Resultaten	13
4.1 Overgang	13
4.1.1 Onderwijskundig rapport	13
4.1.2 Diversiteit in toetsen	14
4.1.3 'Warme overdracht'	14
4.2 Rolverdeling betrokken instanties	15
4.3 Contact met de ouders	15
4.3.1 Schriftelijke communicatie	15
4.3.2 Mondelinge communicatie	15
4.4 Plaatsing van leerlingen	16
4.4.1 Plaatsen bij leeftijdgenoten	16
4.5 Verblijfsduur op nieuwkomersscholen	16
4.6 Het inlopen van achterstanden	17
4.6.1 Periode om te wennen	17
4.6.2 Woordenschat	17
4.7 Terugkoppeling leerprestaties naar het nieuwkomersonderwijs	18
4.7.1 Nazorgrapportage	18
4.7.2 Delen van expertise	18
4.8 In gesprek met de leerling	19
4.8.1 Ervaringen op de verwijzende school	19
4.8.2 Ervaringen overgang verwijzende school naar de ontvangende school	19
4.8.3 Ervaringen op de ontvangende school	19
4.9 In gesprek met de ouders	20
4.9.1 Ervaringen op de verwijzende school	20
4.9.2 Ervaringen overgang verwijzende school naar de ontvangende school	20
4.9.3 Ervaringen op de ontvangende school	20
5. Conclusie	22
6. Aanbevelingen	25
7. Literatuurlijst	28
Bijlagen	
Bijlage A: Beschrijving onderwijstypen	30
Bijlage B: Gespreksleidraad interviews	32
Bijlage C: Informatiebrief voor scholen	36
Bijlage D: Beveiligingsprotocol	38
Bijlage E: Direct betrokkenen nieuwkomers	39

1. Inleiding

Ieder kind en elke jongere heeft recht op onderwijs in Nederland (LPW art. 2.1 en LPW art.1f). Zo ook kinderen van asielzoekers/vluchtelingen en arbeidsmigranten die net in Nederland zijn aangekomen. Kinderen in de leerplichtige leeftijd van 5 tot 18 jaar moeten naar school, dat staat in de Nederlandse leerplichtwet (LPW art. 2.1 en LPW art. 1f). Omdat deze verplichting losstaat van het rechtmatig verblijf in Nederland hebben ook kinderen zonder status recht op onderwijs. De groep kinderen waar het in dit rapport over gaat worden aangeduid met de overkoepelende term *nieuwkomers*. Bij nieuwkomers in het onderwijs hebben we het over niet-Nederlandse kinderen, die nog maar kort (tot vier jaar) in Nederland verblijven en die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen om het reguliere onderwijs te volgen (Inspectie van het Onderwijs, 2016). De inspectie vindt het belangrijk dat kinderen zo snel mogelijk kwalitatief goed onderwijs krijgen. Het 'zo snel mogelijk' houdt in dat kinderen naar school gaan als zij twee weken op dezelfde plek wonen. De ouders zijn verplicht om hun kind(eren) in te schrijven op een school. Op het moment dat de nieuwkomer door de ouder(s) wordt aangemeld, heeft de school zorgplicht. Dat houdt in dat scholen verantwoordelijk zijn dat het kind onderwijs krijgt op een passende plek. Het zoeken naar een passende plek begint op de school waar de leerling door de ouder(s) wordt aangemeld. Wanneer de school niet de juiste begeleiding kan bieden dan dient de school in overleg met de ouders op zoek te gaan naar een andere reguliere school, speciale school of nieuwkomersschool.

Doordat het merendeel van de nieuwkomers de taal onvoldoende machtig is om bij aankomst in Nederland deel te nemen aan het reguliere onderwijs krijgen deze leerlingen meestal onderwijs op speciale voorzieningen: de zogeheten 'nieuwkomersscholen'. Het aantal varianten en verschijningsvormen van onderwijs aan nieuwkomers is divers. Daarnaast is het vanwege de verschillen tussen de verschillende nieuwkomersscholen lastig om een uniform beeld te schetsen van de typen nieuwkomersonderwijs die er zijn in Nederland (Le Pichon, van Ernings en Baauw, 2016). Zo krijgen kinderen tussen de 4 en 12 jaar aangepast primair onderwijs. In het primair onderwijs onderscheidt de inspectie vier typen onderwijsvoorzieningen die oplopen in de mate van integratie met het regulier onderwijs.

De indeling die de inspectie hanteert, is enkel bedoeld om zicht te krijgen hoe het onderwijs aan nieuwkomers is georganiseerd. Dit zijn dan ook geen 'wettelijk vastgestelde' categorieën:

- Type 1: De nieuwkomersscholen die verbonden zijn aan een asielzoekerscentrum en zich bevinden op een asielzoekersterrein of in de nabije omgeving (geen integratie)
- Type 2: De nieuwkomersscholen die relatief zelfstandig functioneren en in drie of meer groepen uitsluitend onderwijs aan nieuwkomers verzorgen (nauwelijks integratie).
- Type 3: Eén of twee nieuwkomersklassen zijn gekoppeld aan een (reguliere school) en maken deel uit van de basisschool. In deze groepen zitten uitsluitend nieuwkomers (gedeeltelijke integratie).
- Type 4: De nieuwkomers zitten in de regulier basisschoolgroepen. De nieuwkomers gaan mogelijk wel voor minimaal drie dagdelen naar een aparte klas voor nieuwkomers (volledige integratie). (zie bijlage A voor de huidige definities)

In nieuwkomersscholen wordt tijdelijk onderwijs verzorgd. Dit kan variëren van enkele weken tot één jaar met een maximum van twee jaar. Vervolgens stromen de leerlingen door naar het reguliere onderwijs. Nieuwkomers tussen de 12 en 18 jaar die korter dan één jaar in Nederland zijn, worden in Nederland opgevangen in de Internationale Schakelklassen (ISK's) van het voortgezet onderwijs. Beoogd wordt dat de kinderen in de ISK's na één jaar met een maximum van twee jaar doorstromen naar het vervolgonderwijs. Welk vervolgonderwijs dat is, is afhankelijk van hun leeftijd, intelligentieniveau en interesse.

1.1 Rol van de inspectie in het onderwijs aan nieuwkomers

De onderwijstypen 1 en 2, worden door de inspectie van het onderwijs erkend als aparte nieuwkomersscholen. Op deze scholen wordt de kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers periodiek (om de twee jaar, bij stabiele scholen met voldoende onderwijskwaliteit om de drie jaar) beoordeeld door de inspectie. De inspectie houdt toezicht op onderwijsvoorzieningen voor nieuwkomers in het basis- en voortgezet onderwijs. Voor de nieuwkomersvoorzieningen gebruikt de inspectie het reguliere toezichtkader. In dit kader zijn vier standaarden aangepast specifiek voor

het toezicht op nieuwkomersscholen: aanbod, didactisch handelen, zicht op ontwikkeling en ondersteuning.

1.2 Onderwijs aan nieuwkomers

In artikel 23 (vrijheid van onderwijs) van de Nederlandse grondwet is vastgesteld staat dat ouders vrij zijn om te kiezen op welke school zij hun kind aanmelden. Waar nieuwkomers hun kind inschrijven is afhankelijk van de plek waar ze verblijven en de leeftijd van het kind. Plaatsing op een nieuwkomersvoorziening biedt voor deze kinderen vaak een goede start. Dit komt doordat ze intensief taalonderwijs ontvangen en voorbereid worden op het regulier onderwijs. Voor de ouders kan de plaatsing van hun kind op een nieuwkomersvoorziening echter door verschillende omstandigheden (bijvoorbeeld vervoer) een struikelblok zijn of ouders kiezen bewust voor een reguliere school. De leeftijd van het kind speelt hierin ook een rol. Dit maakt dat de leerlingen op verschillende typen scholen worden ingeschreven. Daarnaast komt het regelmatig voor dat nieuwkomers wisselen van school. Dit kan bijvoorbeeld komen door het volgende:

- De asielzoeker heeft op verschillende azc-locaties in Nederland gewoond, waardoor het kind op verschillende scholen heeft gezeten.
- De asielzoeker krijgt status en heeft recht op huisvesting en inburgering. Het gezin verhuist hierdoor naar een andere plek elders in het land waar het kind ook naar school gaat.
- De asielzoeker wordt afgewezen en moet Nederland verlaten. Hierdoor komt het voor dat het gezin de illegaliteit ingaat en het kind op een andere school wordt ingeschreven.
- De leerling heeft de leerdoelen in het nieuwkomersonderwijs behaald en wordt doorverwezen naar het reguliere onderwijs.
- De leerling heeft na een periode in het primair onderwijs nog tijd nodig om de Nederlandse taal op een voldoende niveau te krijgen en wordt doorverwezen naar een ISK alvorens hij/zij wordt aangemeld in het reguliere voortgezet onderwijs.

Per jaar stromen er op verschillende momenten in een schooljaar leerlingen uit nieuwkomersscholen naar het reguliere onderwijs. Het lukt nieuwkomersscholen niet altijd om een vervolgschool te vinden voor de leerlingen. Vervolgscholen kunnen namelijk handelingsverlegen zijn als het gaat om het verzorgen van onderwijs aan nieuwkomers (kwaliteitsrapport inspectie, type 3, 2015). Het is immers een groep leerlingen met (tijdelijk) specifieke onderwijsbehoeften op het gebied van Nederlands taalonderwijs, die afwijken van de behoeften van de gemiddelde groep kinderen in het reguliere onderwijs. Vaak wordt er in de context van nieuwkomers gesproken over leerlingen met een taalachterstand, omdat nieuwkomers een achterstand hebben ten opzichte van Nederlandse eentalige leerlingen. Dit heeft verder niets te maken met de capaciteiten van de kinderen. Deze taalachterstand geldt over het algemeen niet voor de moedertaal. Door de taalachterstand in de Nederlandse taal is het van belang dat deze doelgroep intensief taalonderwijs krijgt, zodat de leerlingen daarna zo goed mogelijk aansluiting kunnen vinden in een reguliere groep en het leerpotentieel van de kinderen optimaal wordt benut. Een complicerende factor hierbij is dat scholen vaak te maken krijgen met leerlingen die voor een korte duur op hun school blijven en op verschillende scholen hebben gezeten. Dit kan een risico vormen voor de kwaliteit in het nieuwkomersonderwijs en voor de verdere ontwikkeling daarvan. De voortdurende in- en uitstroom van leerlingen en de veranderingen in status en school maakt de vraag naar een goede kwaliteit van de doorstroom in het onderwijs aan nieuwkomers nog groter.

In het onderwijs wordt deze doorstroom getypeerd met 'doorgaande lijn'. Een doorgaande lijn wordt in de literatuur op verschillende wijzen opgevat en heeft verschillende benamingen. Zo worden ook de begrippen doorgaande leerlijn (ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap), langlopende leerlijn (van Oers, 2005), doorgaande leerweg (Akkermans, 2003) of simpelweg leerlijn gehanteerd. Het doel van een doorgaande lijn in het onderwijs in het algemeen is een ononderbroken ontwikkeling die kinderen instaat stelt om hun talenten te ontplooien en zich optimaal te kunnen ontwikkelen (Thijs & van den Akker, 2009). Deze onderbroken ontwikkeling is ook wettelijk vastgesteld in de Wet op het primair onderwijs (WPO). Het realiseren van een doorgaande lijn in het onderwijs begint al bij de Voor- en Vroegschoolse educatie (VVE) (Oomen, de Geus & Oberon, 2009). In de VVE worden peuters met een taalachterstand voorbereid op de basisschool. Daarnaast krijgen kleuters in de VVE extra taalinput zodat zij zonder taalachterstand naar groep 3 van het basisonderwijs kunnen. VVE voorzieningen en basisscholen werken samen om in de doorstroom naar het basisonderwijs een doorgaande lijn te realiseren. Ook werken basisscholen samen met het voorgezet onderwijs om de doorgaande lijn tussen het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs te versoepelen. Dit gebeurt onder andere door de

overdracht van een onderwijskundig rapport. Een onderwijskundig rapport voor nieuwkomers is een rapport met specifieke informatie over de leerling die bruikbaar is voor de vervolgscholen (Oomens, van Aarsen & Kooij, 2012). De overdracht van informatie over leerlingen om de doorgaande lijn te waarborgen is niet nieuw; al sinds 1920 is er de wettelijke plicht op een onderwijskundig rapport bij het verlaten/wisseling van een school (Oomens, van Aarsen & Kooij, 2012).

Voor leerlingen betekent de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs niet alleen kennismaking met een geheel andere school(cultuur), maar ook een andere manier van leren/onderwijs, nieuwe vakken en andere terminologieën. Dit geldt eveneens voor nieuwkomers die vanuit nieuwkomersscholen doorstromen naar het regulier onderwijs. Daar komt nog bij dat de toelevering van nieuwkomers van verschillende nieuwkomersscholen komt, die vaak elk hun eigen methode en (vak) didactiek gebruiken. Dit maakt het urgent om de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers in beeld te brengen. De kwaliteit van de doorgaande lijn van de ene naar de andere school in het nieuwkomersonderwijs komt niet apart in het toezichtkader van de inspectie aan bod. Wel kijkt de inspectie naar zicht op de ontwikkeling en begeleiding van de afzonderlijke scholen. In deze standaard wordt beoordeeld of de school de ontwikkeling van haar leerlingen zodanig volgt dat zij een onderbroken ontwikkeling kunnen doorlopen. Tijdens de bezoeken aan nieuwkomersscholen heeft de inspectie signalen gekregen dat de kwaliteit van de doorgaande lijn van het onderwijs aan nieuwkomers niet altijd optimaal is. Om deze redenen wordt in dit verkennend onderzoek de kwaliteit van de doorgaande lijn van het onderwijs aan nieuwkomers onderzocht.

2. Deze studie

2.1 Aanleiding onderzoek

Over de kwaliteit van de doorgaande lijn van de schoolloopbaan van nieuwkomers is nog maar weinig bekend. Wel bleek uit eerder onderzoek van de inspectie van het onderwijs (kwaliteitsrapport inspectie, type 3, 2015) en uit het onderzoek van Haselt & de Kruijf (2009) dat de overstap van nieuwkomersonderwijs naar het reguliere onderwijs lastig is voor scholen, maar ook voor leerlingen. Onvoorspelbaarheid en continue veranderingen in leerlingenaantallen, achtergronden en verblijfsduur zijn kenmerkend voor het nieuwkomersonderwijs. Leerlingen komen op verschillende momenten binnen in een nieuwkomersgroep met verschillende achtergronden en potenties en stromen op verschillende momenten weer uit. De verschillende momenten van instroom en doorstroomrichtingen maken het lastig om een doorgaande lijn voor nieuwkomers te realiseren. Vanwege de diversiteit van doorstroomrichtingen is ook de communicatie over het niveau van een leerling niet eenvoudig.

De meeste nieuwkomers zijn met hun taalontwikkeling nog niet klaar als zij vanuit de nieuwkomersscholen doorstromen naar het regulier onderwijs. Zij dreigen door de taalachterstand in het reguliere onderwijs te stagneren in hun cognitieve ontwikkeling Sterckx (2006). Om de ontwikkeling van de leerlingen in het vervolgonderwijs te bevorderen is het daarom van groot belang dat er een doorgaande lijn is in het leertraject. De roep om een goede aansluiting tussen nieuwkomersonderwijs en het reguliere onderwijs wordt steeds groter. Niet alleen is er meer aandacht voor plaatsing van nieuwkomers op een voor hen passend onderwijsniveau. Ook het belang van doorgaande lijnen tussen onderwijs aan nieuwkomers en het reguliere onderwijs wordt steeds breder onderkend, waaronder door de Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN) Hiermee beoogt LOWAN dat de leerling zich zonder stagnatie of terugval verder kan ontwikkelen.

Om de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers in beeld te brengen en te versoepelen heeft de expertisegroep 'Nieuwkomers Primair Onderwijs' van de Inspectie van het onderwijs een thema-onderzoek opgenomen in de Managementafspraken 2016. In dit verkennend onderzoek wil de inspectie inzicht krijgen in de kwaliteit van de doorgaande lijn van nieuwkomers met als hoofdvraag: *Hoe is de kwaliteit van de doorgaande lijn van nieuwkomers naar het reguliere onderwijs binnen de verschillende nieuwkomersscholen in Nederland?*

Bij doorgaande lijnen in het onderwijs gaat het in dit onderzoek om een **ononderbroken ontwikkelingsgang** van kinderen door het onderwijs in Nederland. Het is belangrijk dat de leerling in zijn leerproces zo min mogelijk breuken of gaten ervaart. Het is van belang dat je als school op de hoogte bent van de eerdere schoolloopbaan van de leerling in Nederland. Je kunt spreken van een doorgaande lijn als het leerstofaanbod, het onderwijsniveau, het pedagogisch en didactisch handelen en de ondersteuning van de verwijzende en ontvangende school naadloos op elkaar aansluiten zodat de leerling zich zonder stagnatie of terugval verder kan ontwikkelen.

2.2 onderzoeksdoel

Om inzicht te krijgen in de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs van nieuwkomers, zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat zijn de belemmerende of bevorderende factoren bij de overstap van leerlingen van een nieuwkomersschool naar het basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs of internationale schakelklas?
- Hoe is de aansluiting en de voortgang in cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van nieuwkomers na hun overstap na een andere school? Lukt het om achterstanden (verder) in te lopen?
- Is er sprake van een doorgaande lijn in het volgen van de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling, het leerstofaanbod/de leerinhouden (waaronder de Nederlandse taal)?
- Welke problemen/successen spelen er binnen deze doorstroming?
- Welke oplossingen zijn er voor de problemen rond de doorstroom?

De inspectie van het onderwijs brengt jaarlijks een rapport uit aan het ministerie van het Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) over de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs. De bevindingen van dit onderzoek leveren input op voor het jaarlijkse rapport over het onderwijs aan nieuwkomers.

3. Methode

3.1 Operationaliseren doorgaande lijn

Op basis van bestaande literatuur over de doorgaande lijn in het onderwijs en gesprekken met inspecteurs is een aantal aspecten opgesteld. Deze aspecten worden in dit onderzoek als belangrijk geacht bij de realisering van een doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers:

- De overdracht van gegevens naar de ontvangende school, dit kan onder andere door een onderwijskundig rapport. Er zijn duidelijke doelen opgesteld waaraan de leerling moet voldoen voor hij de overstap naar de volgende school maakt: wat kan de leerling bij binnenkomst van de basisschool/vervolgsschool. De doelen die de ontvangende school stelt, sluiten hierop aan, worden gevolgd en geëvalueerd.
- Er is sprake van een doorlopend programma en/of duidelijke afspraken over de aanpak van taal, rekenen en de sociaal-emotionele ontwikkeling, die aansluiten op de eerdere onderwijsaanpak.
- Het is duidelijk voor de ontvangende school waar de 'verwijzende' school aan gewerkt heeft, wat betreft de cognitieve en sociale en emotionele ontwikkeling; de ontvangende school sluit hierop aan.
- Het beginniveau van taal en rekenen van de leerlingen die instromen vanuit een nieuwkomersvoorziening is bekend bij de ontvangende school.
- Als de leerling extra ondersteuning nodig heeft, wordt deze voortgezet op de ontvangende school.
- De doelen die de ontvangende school stelt, leiden tot het inlopen van eventuele achterstanden.
- Om voor de leerlingen de overstap naar het vervolgonderwijs op een goede manier te laten verlopen, is een gesprek tussen de verwijzende school en de ontvangende school van belang. Het doel van het gesprek is informatie verschaffen over de leerling en het voorkomen van onnodige ontwikkelingsachterstanden en het verkleinen van de uitval. Daarnaast eventueel begeleiding vanuit de verwijzende school.

3.2 Werkwijze

In het beantwoorden van de onderzoeksvragen hebben we gekeken naar:

- De wijze waarop de informatie overdracht op dit moment plaatsvindt, welke knelpunten daarbij worden ervaren en welke oplossingen scholen daarvoor hebben gevonden.
- De wijze waarop de informatie overdracht tussen de scholen (nog verder) kan worden verbeterd. Hierbij hebben we onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid (in hoeverre de vervolgschool de informatie daadwerkelijk gebruikt) van de informatie voor de ontvangende school. Wij hebben hier ook rekening gehouden met de verschillende doelen die de scholen hebben met de informatieoverdracht, met de behoeften en mogelijkheden van de nieuwkomersvoorzieningen en met de verschillen tussen leerlingen.
- De ervaringen die de verschillende professionals uit de nieuwkomersvoorzieningen en het reguliere onderwijs hebben met de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers. Door middel van interviews, voor de gespreksleidraad (zie bijlage B). Wat zijn de wensen en de mogelijkheden om de doorgaande lijn te stroomlijnen. Wat gaat goed en wat kan beter.
- De ervaringen die de ouders en leerlingen hebben met het onderwijs in Nederland. Hoe hebben zij de overstap van de ene naar de andere school ervaren en in hoeverre zijn ze daarin begeleid.

3.3 Onderzoeksgroep

Voor dit onderzoek zijn allereerst zes nieuwkomersscholen (verwijzende scholen) benaderd. De nieuwkomersscholen die benaderd zijn, zijn geselecteerd op basis van nieuwkomersvoorzieningen die de inspectie hanteert. Dit zijn tevens de scholen die vallen onder het toezicht van de inspecteurs van de expertisegroep nieuwkomers. Alle zes nieuwkomersscholen hebben aangegeven mee te willen werken aan het onderzoek. Deze scholen hebben een namenlijst van leerlingen met ons gedeeld die de overstap hebben gemaakt naar het reguliere onderwijs. Op basis van deze gegevens zijn per schoolkoppel zijn steekproefsgewijs één of meerdere nieuwkomers geselecteerd, waarvan de schoolloopbaan is gevolgd. In de selectie van de leerlingen is rekening gehouden met de verschillende schoolloopbanen van leerlingen. Het gaat hierbij om leerlingen die vanuit de nieuwkomersvoorzieningen zijn doorgestroomd naar het reguliere basisonderwijs, Speciaal Onderwijs, Speciaal basisonderwijs, regulier voortgezet onderwijs en Internationale Schakelklas en spreiding over de regio's. Uiteindelijk zijn negen reguliere scholen benaderd voor deelname aan het onderzoek. De reguliere scholen waren de huidige scholen van de nieuwkomers. Twee scholen hebben deelname afgewezen beide door gebrek aan tijd.

Het onderzoek richtte zich op de schoolloopbaan van tien leerlingen, verdeeld over zes verwijzende scholen en zeven ontvangende scholen. Het verschil in aantal leerlingen, verwijzende- en ontvangende school is omdat er in dit onderzoek het ook is voorgekomen dat per schoolkoppel (verwijzende- en ontvangende school) van meer dan één leerling de schoolloopbaan is gevolgd. De leerlingen waarvan de schoolloopbaan is gevolgd, waren tussen de negen en zestien jaar oud. De onderzoeksgroep bestond uit vijf meisjes en vijf jongens. Tabel 1 geeft een overzicht van de deelgenomen scholen, de schoolloopbaan en de afkomst van de leerlingen die in het onderzoek zijn gevolgd, met hun type onderwijsvoorziening zoals deze vanuit de inspectie is ingedeeld.

Tabel 1

Overzicht van de deelgenomen scholen, hun ligging in Nederland, de schoolloopbaan en afkomst van de leerlingen

Leerlingen	Afkomst	Schoolloopbaan				Regio
		Verwijzende school	Type	Ontvangende School	Type	
Leerling 1	Afghanistan	AZC-school (glo locatie)	1	Basisonderwijs	groep 6	Midden
Leerling 2	Afghanistan	AZC-school (glo locatie)	1	Basisonderwijs	groep 2	Midden
Leerling 3	Syrië	AZC-school	1	Basisonderwijs	groep 4	Zuid
Leerling 4	Syrië	AZC-school	1	Basisonderwijs	groep 5	Zuid
Leerling 5	Syrië	AZC-school	1	Speciaal onderwijs	cluster 4	Zuid
Leerling 6	Syrië	AZC-school	1	Internationale Schakelklas	ISK	Zuid
Leerling 7	Marokko	Internationale Taalklas	2	Basisonderwijs	groep 6	Noord
Leerling 8	Marokko	Internationale Taalklas	2	Basisonderwijs	groep 8	Noord

Leerling 9	Filipijnen	Taalschool	2	Voortgezet onderwijs	VMBO-T/HAVO	Midden
Leerling 10	Syrië	School voor anderstaligen	3	Basisonderwijs	groep 4	Noord

In totaal zijn er vijf directeuren, zeven leerkrachten, elf internbegeleiders, één zorgcoördinator en één schoolpsycholoog, vier ouders en vier leerlingen geïnterviewd. Het is niet gelukt om alle ouders en leerlingen waarvan de schoolloopbaan is gevolgd te spreken. Volgens de school kwam dit doordat de ouders onvoldoende in staat zijn geweest om de communicatie in het Nederlands te begrijpen. De ouders hebben eveneens niet allemaal toestemming gegeven om hun kind te interviewen. Van vier leerlingen hebben we niet de toestemming gekregen van de ouders. Wel hebben alle ouders van de leerlingen die zijn meegenomen in het onderzoek toestemming gegeven om de schoolloopbaan van hun kind(eren) te volgen. Daarnaast was de leerling uit groep 2 te jong voor het interview.

3.4 Procedure

In dit onderzoek is er voor gekozen om de visie en ervaringen van de geïnterviewde zelf een centrale plek te geven. Voorafgaand aan de interviews hebben de inspecteurs voor deelname aan dit onderzoek de verschillende verwijzende scholen (nieuwkomersscholen) benaderd voor deelname tot het onderzoek. De scholen ontvingen een brief met informatie over het onderzoek (zie bijlage C). Zodra de verwijzende school toestemming gaf om van één of meerdere leerlingen de schoolloopbaan te volgen, dan werd de ontvangende school benaderd voor medewerking. Als beide partijen hun medewerking toezegden, werd er ook toestemming aan de ouders gevraagd om de schoolloopbaan van hun kind te volgen.

Als leidraad voor deze interviews zijn vragenlijsten gebruikt. Als leidraad voor de interviews zijn de vragenlijsten in bijlage B gebruikt. De vragen hadden veelal een open karakter en lieten ruimte over om nader op bepaalde antwoorden in te gaan en door te vragen. De vragen die gesteld zijn aan de interne begeleider, directeuren en groepsleerkrachten hadden betrekking op de kwaliteit van de instroom- en uitstroomprocedure, de ontwikkeling van de leerlingen nadat ze zijn ingestroomd in de nieuwkomersvoorzieningen en de manier waarop de vervolgschool tegemoet kwam aan de specifieke onderwijsbehoefte van deze leerlingen.

Het interview met de ouders en leerlingen was gericht op hun ervaringen met de overstap van de ene naar de andere school. Bij de vragenlijsten voor de ouders en de leerlingen werd er veel aandacht besteed aan de structurering van de vragenlijsten. Zo werden er eenvoudige vragen opgesteld en werd er voornamelijk gevraagd naar de eigen ervaringen, zoals; hoe het met het eigen kind op school gaat en of het al dan niet met plezier naar school gaat. Vragen die betrekking hadden op de overstap van de ene naar de andere school, kwamen later in het gesprek aan bod. De leerlingen en de ouders die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd waren voldoende in staat om te communiceren in het Nederlands. Bij twee ouders is er een tolk ingezet. Om de sociale afstand tot de geïnterviewde te verkleinen, zijn de scholen die mee hebben gewerkt aan het onderzoek bezocht door een inspecteur van het primair onderwijs en de onderzoekster. Verder zijn de Ontwikkelingsperspectieven (OPP's) van de leerlingen geanalyseerd om na te gaan of de school de ontwikkeling van haar leerlingen zodanig volgt dat zij een onderbroken ontwikkeling kunnen doorlopen. De resultaten en ontwikkelingsperspectieven van de leerlingen in de OPP's zijn geanalyseerd om inzicht te verkrijgen in de cognitieve- en sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Ook is de informatie overdracht, die vanuit de verwijzende school opgestuurd wordt naar de ontvangende school, geanalyseerd en onderzocht in hoeverre de informatie bruikbaar was. Omdat er in dit onderzoek persoonsgegevens betrokken waren, werd het zware beveiligingsprotocol van de Inspectie van het Onderwijs gehanteerd (zie bijlage D). De school werd voorafgaand het onderzoek op de hoogte gesteld over de anonimiteit die de inspectie kon garanderen door middel van dit zware beveiligingsprotocol. Persoonsgegevens werden verstuurd naar een beveiligd inspectie-mailadres. Na afloop van het onderzoek zijn ook alle gegevens vernietigd.

3.5 Uitwerking

Van de interviews met de verschillende gesprekspartners van de scholen zijn samenvattingen gemaakt, gerelateerd aan de onderzoeksvragen. Bij de uitwerking werd aandacht besteed aan de successen, de veelvoorkomende problemen die spelen bij de doorstroming en de daarbij mogelijke oplossingen zoals de geïnterviewden deze hebben aangedragen.

4. Resultaten

4.1 Overgang

Vanuit de betrokkenheid die scholen hebben bij de leerling en de wens de leerling zo goed mogelijk over te dragen aan de vervolgschool, wisselden alle nieuwkomersvoorzieningen informatie uit over hun leerling. Vervolgscholen ontvingen vaak van verschillende nieuwkomersscholen een aantal nieuwkomers, hetgeen een grote diversiteit in overdragen van gegevens tot gevolg had. Praktisch gezien kan gegevensoverdracht kan via verschillende wegen plaatsvinden, zoals via het onderwijskundig rapport, terugkoppeling en warme overdracht. Een dossier meegeven aan een leerling blijkt vaak niet te werken, omdat het regelmatig verdwijnt door de leefomstandigheden. Het dossier op de nieuwkomersschool houden biedt vaak ook geen garantie, omdat leerlingen midden in een schooljaar verhuizen of plotseling niet meer komen opdagen. In deze paragraaf worden de overdracht van gegevens die in dit onderzoek naar voren kwam in de overstap van de ene andere school nader toegelicht.

4.1.1 Onderwijskundig rapport

De meest gangbare manier om gegevens over te dragen is via het wettelijk verplichte onderwijskundig rapport. De nieuwkomersscholen die voor dit onderzoek zijn bezocht, hadden veelal een eigen onderwijskundig rapport opgesteld. In tabel 2 wordt in categorieën een overzicht gegeven van gegevens die alle nieuwkomersscholen in hun onderwijskundig rapport hadden opgenomen.

Tabel 2

Voorbeelden van gegevens die door alle nieuwkomersscholen worden overgedragen

Categorie	Enkele voorbeelden
Leerlinggegevens	<ul style="list-style-type: none"> - persoonsgegevens - achtergrondgegevens
Onderwijshistorie	<ul style="list-style-type: none"> - gegevens van de leverende school - de periode dat de leerling onderwijs heeft gehad op de school
Onderwijskundig informatie	<ul style="list-style-type: none"> - analyses - toetsresultaten - evaluaties
Zorg en begeleiding	<ul style="list-style-type: none"> - onderwijsbehoeften
Plaatsingsadvies vervolgonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - Advies voor de vervolgschool
Mogelijk aanvullende informatie	<ul style="list-style-type: none"> - leermotivatie - werkhouding - gedrag in de klas

Alle nieuwkomersscholen streefden ernaar om het onderwijskundig rapport, bij aanmelding dan wel inschrijving van de leerling, over te dragen aan de vervolgscholen. Vijf van de zes nieuwkomersscholen gaven aan dat het niet altijd lukte om gegevens van leerlingen over te dragen aan de vervolgscholen. Het kwam regelmatig voor dat leerlingen vertrokken waren van nieuwkomersscholen en dat de school hier bijvoorbeeld niet van op de hoogte was. Dit had als gevolg dat zij niet konden achterhalen op welke vervolgschool de leerling was ingeschreven. Zo vertelde een interne begeleidster van een nieuwkomersschool dat op haar school ouders ineens verhuisden, door bijvoorbeeld verandering van werk of status, dat gezinnen dichterbij familie gingen wonen of zelfs terugkeerden naar het land van herkomst. Ten slotte kwam het voor dat gezinnen de illegaliteit ingingen en van de 'radar' verdwenen. Een coördinator van een

nieuwkomersschool gaf aan dat zij dit probleem probeerde te ondervangen door een formulier 'plotseling vertrek' aan de leerling mee te geven. De leerling kreeg dan de opdracht om het formulier met gegevens van de nieuwkomersschool over te dragen aan de vervolgschool, zodra deze bekend was. De verhuizingen bracht volgens de nieuwkomersscholen met zich mee dat er continu veranderingen in leerlingenaantallen waren. Desondanks gaven de scholen aan voor alle leerlingen een onderwijskundig rapport opgesteld te hebben.

Uit gesprekken met alle nieuwkomersscholen kwam naar voren dat zes van de zeven vervolgscholen niet altijd contact opnamen met de nieuwkomersscholen wanneer een nieuwkomer bij hen op school werd ingeschreven. Het was onduidelijk waarom de vervolgscholen geen contact opnamen voor informatie over de leerlingen. De nieuwkomersscholen gaven aan dat zij dit erg jammer vonden, omdat zij juist over de expertise beschikken op het gebied van nieuwkomers en de doorstroom. De nieuwkomersscholen werken namelijk met ontwikkelingsperspectieven, stellen voor de leerlingen leerdoelen op, volgen de ontwikkeling van de leerling systematisch en leggen dit vast. De nieuwkomersscholen gaven aan dat dergelijke informatie over de leerling de vervolgscholen handvatten biedt om de leerling zo snel mogelijk aansluiting te laten vinden bij de reguliere groep. Vijf van de zeven vervolgscholen gaven aan dat de informatie die zij over de leerling ontvingen relevant was. Deze vervolgscholen gaven aan dat zij deze informatie gebruikten bij het begeleiden van de leerling en het hun inzicht gaf in de capaciteiten van de leerling.

4.1.2 Diversiteit in toetsen

Door de diversiteit in toetsen, bood het vastleggen van het gebruik van bepaalde toetsen niet voor alle vervolgscholen voordelen op. Zo gaven twee van de zeven vervolgscholen aan dat zij de gegevens van de toetsen niet konden interpreteren, doordat zij met andere toetsen en scores werkten. Hierdoor namen zij bij binnenkomst van een nieuwkomer zelf enkele toetsen af om zodoende het niveau van de leerling te bepalen.

Alle vervolgscholen vertelden dat zij wel veel waarde hechtten aan achtergrondinformatie zoals: de huidige sociale omgeving en het verleden van het gezin. Vier van de zeven vervolgscholen vertelden dat deze informatie veelal ontbrak in de overdracht. Volgens een leerkracht van een nieuwkomersschool kwam dit doordat de ouders het moeilijk vonden om over het verleden te praten. Hierdoor was het volgens de leerkracht lastig om dit soort informatie te achterhalen. Alle nieuwkomersscholen noteerden de achtergrondinformatie in de overdracht naar de vervolgschool. In meer dan de helft van de bezochte nieuwkomersscholen werd het papieren onderwijskundig rapport vervangen door een digitaal onderwijskundig rapport of werd dit in overweging genomen.

4.1.3 Warme overdracht

De overdracht van schriftelijke of digitale leerlinggegevens ging op minder dan de helft van de nieuwkomersscholen gepaard met een 'warme overdracht' van leerlingen. Onder een warme overdracht wordt een gesprek tussen de leverende school en de ontvangende school over een leerling verstaan. Voor de warme overdracht bezochten interne begeleiders uit het vervolgschool de nieuwkomersschool om het leerlingdossier met de leerkracht of de interne begeleider door te spreken. Een andere mogelijkheid die ter sprake kwam, was het organiseren van uitwisselingmarkten of tafeltjesmiddagen. Dit kwam tijdens het onderzoek alleen voor in de overgang naar het voortgezet onderwijs, waarbij nieuwkomersscholen de mogelijkheid hadden om aanvullende informatie over hun leerlingen over te dragen of toelichting konden geven op het leerlingdossier.

De vervolgscholen die gebruik maakten van een warme overdracht ervoeren de praktijk van een warme overdracht als bijzonder prettig. Dit komt omdat met name complexere problematieken van leerlingen beter mondeling toegelicht konden worden. Een interne begeleider van een vervolgschool vertelde dat warme overdracht voor deze leerlingen de mogelijkheid bood om in te gaan op de vraag welke aanpak het best aansloot bij een leerling. Daarnaast konden betrokkenen uit de nieuwkomersscholen en vervolgscholen samen nagaan welke mogelijkheden er waren voor de begeleiding van een leerling in het vervolgschool. Tenslotte werd volgens een directeur van een vervolgschool de hoeveelheid schriftelijke en digitale gegevens over de leerling door een warme overdracht beperkt.

4.2 Rolverdeling betrokken instanties

Bij de opvang van en onderwijs aan nieuwkomers zijn vaak vele instanties betrokken, zoals Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Centraal Orgaan Asielzoekers (COA), Schoolbesturen en Gemeenten. Meer dan de helft van de nieuwkomersscholen en vervolgscholen gaven aan dat het voor hen echter niet altijd duidelijk wat de rol van de betrokken organisaties is. Zo gaven een interne begeleider en een directeur van een nieuwkomersschool aan dat zij een zorgleerling hadden aangenomen, waarvan ze zich al op moment van aanname realiseerden dat zij niet konden voldoen aan de zorg die de leerling nodig had. Ondanks dat de nieuwkomersschool voor de leerling geen passende setting was, had het vier maanden geduurd, voordat er voor de leerling een passende vervolgschool was gevonden. Volgens de nieuwkomersschool had dit voornamelijk te maken met de bekostiging van het onderwijs. De directeur en de intern begeleider van de nieuwkomersschool vertelden dat wanneer een leerling doorverwezen werd naar het (voortgezet) speciaal onderwijs dat er een toelatingsverklaring (tlv) van het samenwerkingsverband (swv) nodig was. Volgens een zorgcoördinator is de positie van nieuwkomersscholen binnen het samenwerkingsverband passend onderwijs vaak niet duidelijk. De zorgcoördinator gaf ook aan dat financiering hierbij vermoedelijk een rol speelde. Dit werd zowel door drie nieuwkomersscholen en vier vervolgscholen aangekaart. Niet alleen de leerling had zorg nodig, het hele gezin diende begeleid te worden. Wie deze zorg op zich diende te nemen was niet duidelijk.

De kinderpsycholoog van de vervolgschool gaf aan dat de leerling een periode thuis had gezeten, maar dat leerplicht niet was ingeschakeld. Daarnaast gaven de schoolpsycholoog en de zorgcoördinator aan dat nieuwkomers vrijwel allemaal specifieke taalbehoeften hadden, maar dat je als school eveneens te maken kon hebben met nieuwkomers met andere specifieke behoeften. Indien het laatste het geval is, zijn er in het proces nog andere partijen betrokken zoals: het samenwerkingsverband, (COA), Centrum voor Consultatie en Expertise, de huisarts en Leerplicht. Wie welke rol op zich nam was volgens de zorgcoördinator en schoolpsycholoog niet duidelijk. Tenslotte gaven zij aan dat er geen duidelijke en eenduidige antwoorden waren op vragen als; heeft een kind zonder status ook recht op jeugdhulp? Het was voor de scholen onduidelijk bij welke instanties ze antwoorden op deze vragen konden vinden. Het gevolg was in deze casus dat het enige tijd (vier maanden) had geduurd, voordat de leerling op een passende school terecht was gekomen.

4.3 Contact met de ouders

4.3.1 Mondelinge communicatie

In het contact met de ouders gaven zowel alle nieuwkomersscholen als vervolgscholen aan dat dit moeizaam verliep, de taalbarrière was de voornaamste reden hiervan. Ouders moesten doorgaans zelf zorgen voor een tolk en dit lukte niet altijd. Hierdoor kwam het bijvoorbeeld geregeld voor dat ouders tijdens het kennismakingsgesprek op school kwamen zonder tolk. Daardoor was het voor de school lastig om uit te leggen hoe het onderwijs op de school voor het kind eruit zag.

Toch zijn er twee nieuwkomersscholen die aangaven dat zij wel de beschikking hadden over een telefonisch tolk. Eén nieuwkomersschool gaf aan dat het inschakelen van een telefonische tolk bij voorkeur gebeurde tijdens 'moeilijke' gesprekken.

4.3.2 Schriftelijke communicatie

Niet alleen in de mondelinge communicatie was het contact met ouders lastig, ook de schriftelijke communicatie werd volgens de scholen veelal niet door de ouders begrepen. Een leerkracht gaf aan dat het regelmatig voorkwam dat de leerlingen uitlegden wat er in de informatiebrief aan de ouders stond. Volgens de leerkracht mag je daar als school geen genoegen mee nemen in de communicatie met ouders. Het onbegrip over de schriftelijke communicatie werd eveneens onderkend door een zorgcoördinator. Hij vertelde dat de ouders doorgaans niet wisten wat er werd vermeld in het onderwijskundig rapport en dat het belangrijk was dat ouders op de hoogte waren van de inhoud. Voor één van de leerlingen die hij begeleidde, liet hij het onderwijskundig rapport vertalen naar het Arabisch. Scholen gaven aan dat door gebrek aan geld zij deze mogelijkheid niet hadden. Tenslotte verschilden de scholen in de mate waarin de ouders werden begeleid in de overstap naar de vervolgscholen. Zo gaven drie van de zes nieuwkomersscholen aan dat zij niet de mogelijkheid hadden in het begeleiden van de ouders in de overstap naar de vervolgscholen. De overige drie scholen konden de ouders wel begeleiden in de overstap naar de vervolgschool.

4.4 Plaatsing van leerlingen

Op de meeste nieuwkomersscholen verbleven de nieuwkomers één tot twee jaar waarna zij doorstroomden naar het regulier onderwijs. De nieuwkomersscholen beogen leerlingen uit te laten stromen naar een groep die bij de leerling past. Alle nieuwkomersscholen gaven aan dat het niet altijd lukte om nieuwkomers geplaatst te krijgen op vervolgscholen. De nieuwkomersscholen kostte het soms veel moeite om nieuwkomers geplaatst te krijgen.

Volgens de nieuwkomersscholen gaven de vervolgscholen de volgende redenen wanneer zij een nieuwkomer weigerden:

- school/klas vol
- drukke groep
- niet in staat om te voorzien in onderwijsbehoefte van de leerling
- angst voor negatieve invloed op eindopbrengsten/beoordeling door de inspectie

4.4.1 Plaatsen bij leeftijdgenoten

Vanwege de sociaal emotionele ontwikkeling van de nieuwkomers, streefden nieuwkomersscholen over het algemeen naar een vervolgschool voor de leerlingen waarin zij geplaatst zullen worden in een groep met leeftijdgenoten.

Als school zou je volgens hen niet enkel af mogen gaan op prestaties op taaltoetsen. Zo gaf een directeur van een nieuwkomersschool aan dat als je enkel op basis van Nederlandse taalvaardigheid nieuwkomers gaat indelen in het vervolgonderwijs, dat je ze dan net zo goed kunt plaatsen bij de kleuters. Volgens hem hebben kinderen tijd nodig om de Nederlandse taal op een voldoende niveau te krijgen. De directeur vertelde dat je bij plaatsing van nieuwkomers in vervolgscholen andere factoren eveneens een rol moeten spelen zoals; motivatie, interesse, vorderingen, leerpotentieel, intelligentie, emoties en thuissituatie.

In de praktijk bleek dat nieuwkomers in de vervolgscholen niet geplaatst werden bij leeftijdgenoten. Meer dan de helft van de vervolgscholen gaf aan dat zij genoodzaakt waren de leerlingen, vanwege de taalachterstand één of twee jaargroepen lager te plaatsen. Volgens de vervolgscholen was dit in het voordeel van de leerling, omdat zij op de vervolgscholen eveneens taalondersteuning kregen en op cognitief niveau in de juiste groep werden geplaatst.

4.5 Verblifsduur op de nieuwkomersscholen

Zoals eerder naar voren kwam, gaven nieuwkomersscholen aan dat zij bij binnenkomst van de leerling geen zicht hebben op hoelang een leerling bij hen op school verblijft. De voortdurende in- en uitstroom van leerlingen bemoeilijkt het evalueren en bijstellen van ontwikkelingsperspectieven. Daarnaast gaven de nieuwkomersscholen aan dat het steeds vaker voorkwam dat leerlingen met een grotere (taal)achterstand uitstroomden naar het reguliere onderwijs. Dit omdat leerlingen steeds korter op nieuwkomersscholen verblijven en eerder een status krijgen. Zo vertelde een intern begeleider van een nieuwkomersschool dat een paar jaar geleden leerlingen minimaal één jaar lang op de school verbleven en dat dat is veranderd naar enkele weken tot een paar maanden. Dit beeld komt ook uit de inspectiebezoeken op nieuwkomersscholen. Een leerkracht van een vervolgschool was te spreken over de verandering in verblifsduur op nieuwkomersscholen. Volgens de leerkracht is het goed om alle nieuwkomers in een reguliere groep te plaatsen. Dit vanwege een zogenaamde 'onderdempeling'. Deze onderdempeling zou volgens haar een garantie zijn om volwaardig de Nederlandse schooltaal te leren. Een directeur van een nieuwkomersschool, zag deze 'onderdempeling' echter niet als een garantie om voorwaardig de Nederlandse schooltaal te leren. Door nieuwkomers te plaatsen in het reguliere onderwijs liep je volgens de directeur het risico dat kinderen 'kopje ondergaan' en niet meer mee konden komen. Zij had regelmatig meegemaakt dat leerlingen eerst voor een periode op een reguliere basisscholen hadden gezeten en daar niks oppikten. Deze leerlingen werden vervolgens op de nieuwkomersschool ingeschreven, waarna zij na een bepaalde periode weer terug konden naar het reguliere onderwijs. Hierdoor was volgens de directeur veel onnodige onderwijstijd verloren gegaan. Daarnaast kwam het volgens een coördinator voor dat nieuwkomers met een leeftijd van twaalf jaar geplaatst werden in het reguliere basisonderwijs. De coördinator vertelde dat dit voor de nieuwkomers geen passende plek was. Nieuwkomers met een leeftijd vanaf twaalf jaar dienden volgens haar te starten op een ISK. Op deze plek werden de leerlingen juist voorbereid op het volgen van onderwijs in een Nederlandse klas, doordat er structureel aandacht is voor de leerlingen met taalachterstand en tegelijkertijd

hebben ISK's meer ruimte om leerlingen voor te bereiden op het vervolgonderwijs door middel van een snuffelstage. Op die manier krijgt de leerling een beeld van wat hij of zij in het vervolgonderwijs kan verwachten. Dit om eveneens eventuele stagnatie in de ontwikkeling te voorkomen.

4.6 Het inlopen van achterstanden

Uit gesprekken met het team van de verwijzende en ontvangende school is gebleken dat het niet altijd was gelukt om eventuele achterstanden van de leerlingen verder in te lopen. Drie van de zeven vervolgscholen gaven aan dat de leerlingen vanuit de nieuwkomersscholen een te hoog advies hadden gekregen en dat het daardoor niet lukte om achterstanden verder in te lopen. Op de meeste vervolgscholen maakten de leraren geen onderscheid in het onderwijsaanbod aan de nieuwkomers en de reguliere leerlingen. De nieuwkomers deden in het vervolgonderwijs veelal mee met de reguliere groep en werkten niet op een eigen leerlijn. Doelgericht onderwijs, passend bij de nieuwkomers was op meer dan de helft van de vervolgscholen niet aanwezig. Intern begeleiders van de vervolgscholen lieten een enorme betrokkenheid bij deze groep leerlingen zien, maar gaven aan dat zij weinig zicht hadden op wat het onderwijs aan nieuwkomers van hen vraagt door onvoldoende Nederlands als Tweede Taal deskundigheid (NT2-deskundigheid). Een nieuwkomersschool probeerde dit probleem te ondervangen door naast een onderwijskundig rapport een 'handreiking' op te stellen voor leerlingen die naar het reguliere basisonderwijs gingen. In de handreiking werd vermeld, met welke methodes de school had gewerkt, welke leerstof er was behandeld en er werd expliciet vermeld hoe de vervolgschool bijvoorbeeld kon werken aan woordenschat en lezen.

De handreiking diende als extra informatie voor de school over hoe zij de leerlingen konden begeleiden en om niet de verkeerde verwachtingen te scheppen. Daarnaast was de handreiking bedoeld om een bepaalde periode te overbruggen, waarin de vervolgschool de tijd had om een passend onderwijs aanbod voor de leerling te creëren.

4.6.1 Periode om te wennen

Wanneer een leerling doorverwezen wordt naar het vervolgonderwijs, diende er volgens een directeur van een nieuwkomersschool er rekening mee gehouden worden dat leerlingen een periode nodig hebben om te wennen. Net wanneer de nieuwkomers zich veilig beginnen te voelen op nieuwkomersscholen, moesten ze deze vertrouwde omgeving wederom verlaten. Het kind zou gedemotiveerd kunnen raken en last hebben van de wisseling, aldus de directeur. Volgens een intern begeleider van een nieuwkomersschool is het leerkracht-afhankelijk hoe er met de nieuwkomers in het vervolgonderwijs wordt omgegaan.

De interne begeleider gaf aan dat je als leerkracht in het vervolgonderwijs er niet vanuit kan gaan dat de nieuwkomer de uitleg tijdens de les had kan begrijpen. Als leerkracht diende je te controleren of de leerling de instructie begrepen had. Dit door na de uitleg één op één met de leerling na te gaan of hij/zij de opdracht begrepen heeft. De leerling zal het namelijk niet altijd aangeven als hij/zij het niet had begrepen. Een leerkracht uit de vervolgschool onderkende dit probleem en gaf aan dat het inderdaad leerkracht-afhankelijk was hoe er om wordt gegaan met deze leerlingen. Zelf gaf zij aan dat zij gelooft in gelijke onderwijskansen. Zij zag bij haar leerlingen, dat tijdens het maken van de toetsen de leerlingen wel het antwoord op de vragen wisten, maar inderdaad moeite hadden met de vraagstelling. Voor de nieuwkomers formuleerde zij de vragen anders, zodat ook deze leerlingen kunnen presteren volgens hun daadwerkelijke capaciteiten. Ook gaf zij aan dat er in het algemeen meer gewerkt moet worden vanuit de mogelijkheden van de leerling, maar dat dit een kwestie is van tijd, geld en ruimte. Volgens de docent ontbreken al deze drie belangrijke bronnen in het nieuwkomersonderwijs.

4.6.2 Woordenschat

Een terugkerend onderwerp tijdens de gesprekken met vervolgscholen over het 'inlopen van achterstanden' is woordenschat. Opvallend was dat alle nieuwkomers voornamelijk achterblijven op het gebied van woordenschat. Alle vervolgscholen signaleerden een grote nood aan woordenschatonderwijs, maar konden vaak niet aan de vraag voldoen. Een intern begeleider van een vervolgschool gaf aan dat er meer aandacht moest zijn voor woordenschat, maar dat zij niet wisten hoe ze dit moesten aanpakken. Een andere vervolgschool gaf aan dat de nieuwkomers vooral problemen ondervonden in de gebrekkige kennis van schooltaalwoorden. Extra aandacht voor schooltaalwoorden was volgens de school uiteraard belangrijk, maar tegelijkertijd een

moeizame en tijdrovende bezigheid. De vervolgscholen beschikten daarnaast niet altijd over een aparte woordenschat methode. In tegenstelling tot de nieuwkomerscholen die vrijwel allemaal beschikten over de methode *Mondeling Nederlands – nieuw* die zich voornamelijk richt op de uitbreiding van Nederlandse woordenschat. Met deze en andere methoden, namen alle nieuwkomersscholen woordenschattoetsen af om de omvang van de productieve woordenschat van de nieuwkomers vast te stellen.

4.7 Terugkoppeling van leerprestaties naar het nieuwkomersonderwijs

Bij gegevensoverdracht tussen nieuwkomersscholen en de vervolgscholen wordt in eerste instantie gedacht aan de gegevens die nieuwkomersscholen aanleveren wanneer een leerling start op de vervolgschool. Nieuwkomersscholen gaven aan dat zij andersom behoefte hadden aan terugkoppeling van leerling gegevens naar de nieuwkomersscholen. Hierbij kan gedacht worden aan het welzijn van de leerling en hoe de leerling zich verder ontwikkelde op de vervolgschool. Een dergelijke terugkoppeling geeft de nieuwkomersvoorzieningen inzicht in de kwaliteit van het uitstroomadvies, inzicht in hoeverre informatie over de leerling voldoende is overgedragen en of de vervolgschool eventueel nog nazorg nodig heeft. Echter gebeurde een dergelijke terugkoppeling vanuit de vervolgschool onvoldoende tot niet naar de nieuwkomersscholen. Een directeur op een nieuwkomersschool vertelde dat indien zij niks terugkreeg vanuit de vervolgscholen, zij niet kon evalueren op het onderwijs dat zij verzorgden.

4.7.1 Nazorrapportage

Doordat de nieuwkomersscholen behoefte hadden aan de terugkoppeling van leerprestaties nam meer dan de helft zelf contact op met de vervolgschool. In de overige gevallen werd wel door de vervolgschool contact opgenomen. Een nieuwkomersschool deed dit door middel van een nazorrapportage. Nadat de nieuwkomer ongeveer drie maanden op de vervolgschool had gezeten, stuurde zij een nazorrapportage naar de school. Met de nazorrapportage wilde de nieuwkomersvoorziening inzicht krijgen in de schoolloopbaan van hun oud-leerling, in het welbevinden van de leerling, in het advies dat er vanuit de nieuwkomers voorziening was opgesteld en of de vervolgschool behoefte had aan ondersteuning. De school gaf echter aan dat het nazorrapportage niet altijd zorgvuldig werd ingevuld en dat het regelmatig voorkwam dat het vragen opriep.

Het doel van het opsturen van een nazorrapportage was zo snel mogelijk inspelen op eventuele problemen die de scholen ondervonden met de leerling. Alle nieuwkomersscholen gaven aan dat vervolgscholen niet altijd aan de bel trokken wanneer zij niet konden voorzien in de onderwijsbehoeften van de leerlingen.

4.7.2 Delen van expertise

Uit gesprekken met de teams van de verwijzende en ontvangende school is gebleken dat deze scholen in veel opzichten van elkaar verschillen. De scholen gaven aan dat ze hun eigen methodes hadden en vaak ook een andere manier van leren en toetsen. Daarbij gaven de vervolgscholen aan dat de instroom van nieuwkomers van verschillende nieuwkomersscholen kwam en dit niet bevorderlijk was voor de aansluiting in het vervolgonderwijs. Deze verschillen hoefden niet onnodig problematisch te zijn, maar konden wel een goede aansluiting van leerlingen tussen de nieuwkomersscholen en regulier onderwijs bemoeilijken, aldus een intern begeleider van een vervolgschool. Om de aansluiting tussen de nieuwkomersscholen en vervolgscholen te verbeteren, werken intern begeleiders in regio Noord samen. Regio Noord organiseert bijeenkomsten voor de intern begeleiders met als doel dat zij van elkaar konden leren. Daarnaast gaven de nieuwkomersscholen aan dat LOWAN een belangrijke bron is voor versterking van hun inhoudelijke expertises. De intern begeleider van een vervolgschool gaf aan dat ze voor de versterking van hun inhoudelijke expertise aangewezen waren op andere externen: nieuwkomersscholen. Ondanks dat vervolgscholen hiervoor aangewezen waren op de nieuwkomersscholen, maakten vervolgscholen volgens de nieuwkomersscholen niet altijd gebruik van de inhoudelijke expertise die zij hebben. Vier van de zes nieuwkomersscholen gaven aan dat zij nazorg boden maar dat hier door de vervolgscholen geen gebruik van werd gemaakt. Nieuwkomersscholen gaven aan dat zij verschil merkten bij leerlingen die op vervolgscholen zaten die wel om hulp vroegen om deze leerlingen zo optimaal mogelijk te begeleiden. Deze leerlingen doen het volgens de nieuwkomersscholen beter op school dan leerlingen die op vervolgscholen zaten die nauwelijks om hulp vroegen.

Over het algemeen gaven de scholen aan dat er meer gebruik gemaakt diende te worden van de kennis die de scholen in huis hadden. Op deze behoeften speelden scholen steeds meer in. Zo waren er nieuwkomersscholen die kijkochtenden organiseerden voor leerkrachten en intern begeleiders in het reguliere onderwijs. Tegelijkertijd zijn er scholen die deze nazorg wilden leveren, maar door gebrek aan financiering en personeel niet aan deze behoefte konden voorzien.

4.8 In gesprek met de leerlingen

4.8.1 Ervaringen op de verwijzende school

Allereerst is uit de gesprekken met de leerlingen gebleken dat zij de verwijzende school hebben ervaren als prettig. Alle leerlingen vertelden dat zij het erg naar hun zin hadden op de nieuwkomersscholen. Zij gaven aan dat de leerkrachten op deze scholen veel aandacht besteedden aan de Nederlandse taal. Ook vonden de leerlingen het werk dat zij kregen op de nieuwkomersscholen makkelijker in vergelijking met het werk op de vervolgscholen. Over het algemeen vertelden de leerlingen dat er op de nieuwkomersscholen meer aandacht werd besteed aan woordenschat, zij op hun eigen niveau werkten en dat er vaker bepaalde onderdelen werden herhaald. De leerlingen vertelden dat de klassen op de nieuwkomersscholen kleiner waren dan op de vervolgscholen. Zij gaven aan dat zij dit prettig vonden, omdat zij meer aandacht kregen van de leerkracht en sneller contact maakten met de andere leerlingen. Wat betreft het sociale contact, vertelden de leerlingen dat zij op de nieuwkomersscholen gemakkelijker vrienden en vriendinnen konden maken dan op de vervolgscholen. Omdat er op hun eerste school veel leerlingen waren die dezelfde moedertaal spraken.

Verder is uit de interviews met de leerlingen gebleken dat alle leerlingen bij aankomst in Nederland voor hun gevoel vrij snel naar school konden. Uit gegevens van de leerlingen bleek dat er gemiddeld drie weken tussen zaten, tussen aankomst in Nederland en inschrijvingsdatum op de verwijzende school. Alle leerlingen hadden op een nieuwkomersschool gezeten alvorens zij naar het reguliere onderwijs gingen. Hoelang de kinderen op de nieuwkomersschool hebben gezeten verschilde per leerling. Van een periode van één jaar met een maximum van vier jaar. De helft van de leerlingen vertelden dat, nadat zij waren uitgeschreven op de verwijzende school niet gelijk konden starten op de vervolgschool. Uit de gegevens van de leerlingen bleek dat er gemiddeld vier weken tussen zaten, tussen uitschrijvingsdatum verwijzende school en inschrijvingsdatum ontvangende school.

4.8.2 Ervaringen overgang verwijzende school naar de ontvangende school

Uit de gesprekken met de leerlingen is gebleken dat zij de overgang van de verwijzende school naar de ontvangende school hebben ervaren als lastig. Drie van de vier leerlingen gaven aan dat dit kwam door het verhuizen. Zij gaven aan dat zij het fijn vonden om naar dezelfde school te gaan en dit kon niet meer door de verhuizing. Wederom afscheid nemen van vrienden en vriendinnen vonden zij lastig. Twee leerlingen gaven aan dat voordat zij naar de andere school gingen dat ze een dagje mee mochten draaien op de nieuwe school. Beide leerlingen vonden dit fijn omdat je dan alvast de school kon zien, maar tegelijkertijd vonden zij het spannend.

Wanneer we de leerlingen vroegen hoe ze hun taalvaardigheid Nederlands ervoerden, antwoordden alle leerlingen dat dit volgens hun gevoel onvoldoende was. De leerlingen gaven tegelijkertijd aan dat hierdoor de overstap van de verwijzende school naar de ontvangende school ook lastig was. Zij hadden voor hun gevoel niet voldoende Nederlands geleerd om in het regulier onderwijs te kunnen functioneren. Twee leerlingen gaven aan dat ze het gevoel hebben minder slim te zijn dan andere kinderen, enkel vanwege het onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal. Beide leerlingen gaven aan dat zij door de achterstand in de Nederlandse taal niet het doorstroom advies hadden gekregen wat volgens hen bij hen paste. Zij gaven aan dat ze een hoger niveau aankonden en dat ook in het land van herkomst hadden bewezen. Dit doordat ze daar de beste leerlingen waren van de hele school.

4.8.3 Ervaringen op de ontvangende school

Uit gesprekken met de leerlingen is gebleken dat zij de ontvangende school tot nu toe hebben ervaren als goed en tegelijkertijd als moeilijk. Wanneer we de leerlingen vroegen welk vak zij moeilijk vonden op de ontvangende school of op welke vakken ze minder goede cijfers haalden, gaven de leerlingen dezelfde vakken aan, namelijk; Nederlands en de zaakvakken (geschiedenis, aardrijkskunde en natuur). Aan de andere kant gaf meer dan de helft van de leerlingen aan dat ze

goed waren in wiskunde, omdat hier minder taal in voorkomt. Eén van de problemen die leerlingen ondervonden bij vakken als Nederlands en de zaakvakken, was dat de vraagstelling in de werkboeken of toetsen niet werd begrepen. Daarnaast gaven de leerlingen aan dat zij onvoldoende de tijd hadden om de vragen te beantwoorden. Ook gaven de leerlingen aan dat zij de uitleg niet altijd voldoende begrepen. Een bijkomend probleem was dat de leerlingen tijdens de les niet durfden aan te geven wanneer zij moeite hadden met een opdracht. Eén leerling zei hierover dat als hij bij elke keer wanneer hij iets niet begrijpt zijn vinger moet opsteken, dat hij dat elke minuut moet doen. Een andere leerling gaf aan dat hij op zijn school bijles kreeg voor Nederlands, zodat hij de lessen beter kon begrijpen. Hij had het gevoel dat deze bijlessen hielpen en hij voor de toetsen van het Nederlands betere resultaten behaalde.

Drie van de vier leerlingen gaven aan dat zij het niet-prettig vonden dat zij op de ontvangende school in de klas zaten bij kinderen die één of twee jaar jonger waren dan zij. Eén leerling gaf aan dat hij hierdoor minder gemotiveerd was om te leren. De lessen vond hij makkelijk en saai.

4.9 In gesprek met de ouders

4.9.1 Ervaringen op de verwijzende school

Uit gesprekken met de ouders is allereerst gebleken dat zij de verwijzende school hebben ervaren als erg positief. Alle ouders gaven aan dat zij het als erg prettig ervoeren dat hun kind(eren) weer naar school kon. Daarnaast gaven drie van de vier ouders aan dat de positieve ervaringen voortkwamen uit hoe hun kind(eren) zich had ontwikkeld op taalgebied. Zo gaven de ouders aan dat ze erg tevreden waren over de nieuwkomersschool, omdat het kind daar de Nederlandse taal had geleerd.

4.9.2 Ervaringen overgang verwijzende school naar ontvangende school

Verder is uit de gesprekken gebleken dat de ouders over het algemeen vrij positief reageerden op de overgang van hun kind(eren) van de verwijzende school naar de ontvangende school. Drie van de vier ouders gaven aan dat de intern begeleider of de leerkracht met de ouders meeding tijdens het kennismakingsgesprek op de vervolgschool. Daar waren ze erg tevreden over, omdat ze zelf maar ten dele begrepen waarover het kennismakingsgesprek ging. Alle ouders gaven aan dat zij veel vertrouwen hadden in hoe de school hun kind(eren) begeleidde. De ouders gaven ook allemaal aan dat de nieuwkomersscholen zelf de school voor hun kind(eren) heeft uitgekozen. Hier waren de ouders tevreden over, omdat ze aangaven dat ze vanwege de onbekendheid met scholen hier zelf onvoldoende toe in staat waren.

De ouders waren op de hoogte dat er vanuit de nieuwkomersvoorziening informatie meeding over hun kind(eren) naar de vervolgschool, maar vertelden dat zij niet wisten wat hierin stond vermeld. Wat meespeelde was allereerst dat ouders de Nederlandse taal vaak niet machtig genoeg waren. Het vraagt namelijk ook enige inzicht in het Nederlands onderwijs om de details over bijvoorbeeld de toetsresultaten te begrijpen. Enkele ouders gaven aan dat het ontbrak aan inzicht in het Nederlands onderwijssysteem en het daardoor als ingewikkeld ervoerden.

4.9.3 Ervaringen op de ontvangende school

Tenslotte is uit de gesprekken met de ouders gebleken dat zij de ontvangende school eveneens hebben ervaren als goed. Wat alle ouders over het algemeen als goed ervoeren, is dat de overgrote meerderheid van de scholen aangaf hoe ze hun kinderen het best konden begeleiden. Alle ouders hadden bijvoorbeeld het advies gekregen om naar de bibliotheek te gaan, zodat hun kind(eren) ook thuis konden oefenen met lezen. De ouders ervoeren het als prettig wanneer de school hen adviseerde in hoe ze hun kind(eren) konden ondersteunen bij hun schoolloopbaan. Helaas lukte het niet alle ouders om het advies dat ze kregen vanuit de school op te volgen. Zo gaf meer dan de helft van de ouders aan dat ze niet met hun kind naar de bibliotheek gingen, omdat ze voor hun gevoel niet wisten hoe ze dit moesten aanpakken. Hetzelfde gold voor het huiswerk: meer dan de helft van de ouders gaf aan dat ze niet in staat zijn geweest om hun kind(eren) te helpen bij het huiswerk en de kinderen dit over het algemeen zelf maakten.

De mate waarin de school aandacht besteedde aan hoe ouders hun kinderen konden begeleiden en adviseren verschilde. Eén ouder gaf tijdens het gesprek aan dat zijn dochter over enkele maanden naar het voortgezet onderwijs ging, maar dat hij de doorstroomadviezen niet begreep. De ouder gaf aan dat hij vanuit school niet werd begeleid. Zonder begeleiding vanuit school had de ouder het gevoel dat hij niet wist hoe hij zijn dochter kon helpen in de overstap naar het voortgezet onderwijs. De school om hulp vragen, vonden de ouders lastig doordat ze de Nederlandse taal

onvoldoende machtig waren. Volgens drie van de vier ouders beschikten de scholen niet over een tolk en moesten ze doorgaans zelf zorgen voor een tolk. Dit lukte niet altijd. Een ouder gaf aan dat zij haar oudere dochter liet tolken tijdens de gesprekken op school. Of haar dochter beide talen voldoende bekwaam was om te schakelen tussen beide, was echter niet duidelijk.

5. Conclusie

Met het oog op een goede aansluiting met de nieuwkomersscholen en vervolgscholen is in deze verkennende studie onderzoek verricht naar de kwaliteit van de doorgaande lijn in het onderwijs aan nieuwkomers. Het onderzoek had als doel de inspecteurs van de expertisegroep Nieuwkomers van de Inspectie van het Onderwijs informatie te verschaffen over de kwaliteit van de doorgaande lijn van deze leerlingen in de hoop de kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers te verbeteren. Om dit te realiseren werd in dit onderzoek antwoord gezocht op de hoofdvraag: *Hoe is de kwaliteit van de doorgaande lijn van nieuwkomers naar het reguliere onderwijs binnen de verschillende nieuwkomersscholen in Nederland?*

Samengevat kan in deze studie geconcludeerd worden dat in veel gevallen de overgang van de nieuwkomersschool naar het regulier onderwijs niet vloeiend verloopt: de aansluiting kan in allerlei opzichten een stuk beter.

Het gaat hierbij om: het overdragen van leerlinggegevens, communicatie over het niveau van de leerling, het begeleiden van teams en docenten op het gebied van NT2 vaardigheden zoals NT2-didactiek en woordenschat, zorgleerlingen, delen van expertise, terugkoppeling van leerlinggegevens, inlopen van achterstanden, contact met ouders en ondersteuning nieuwkomers. Hieronder volgen conclusies per bovengenoemde verbeterpunten.

Het overdragen van leerlinggegevens

De overgang van nieuwkomersscholen naar vervolgscholen gaat veelal gepaard met de overdracht van een grote hoeveelheid leerlinggegevens. Naast contactgegevens gaat het om gegevens omtrent toetsresultaten, sociaal-emotionele ontwikkeling, gedrag en houding en in een aantal gevallen ook achtergrondkenmerken. Ondanks deze informatie is het voor de vervolgscholen niet altijd duidelijk wat zij bij de nieuwkomers bekend mogen veronderstellen en wat niet, met betrekking tot kennis en vaardigheden/niveau van de Nederlandse taal. Belemmerende factoren die in de informatieoverdracht worden ervaren, zijn het gebrek aan informatie over het verleden van de leerling en de diversiteit in toetsgegevens. Gegevens aangeleverd door de nieuwkomersscholen blijken dus niet automatisch vertaalbaar te zijn naar bruikbare gegevens voor de vervolgscholen. Om een goede plaatsing van leerlingen te bereiken, is het van belang dat het advies, dat de leerling vanuit de nieuwkomersschool, voor de vervolgschool goed te begrijpen. Het overdragen van gegevens van leerlingen lukt nieuwkomersscholen ook niet altijd. Dit doordat nieuwkomersscholen niet altijd zicht hebben naar welke vervolgschool de leerlingen gaan. Scholen proberen dit probleem te ondervangen door leerlingen een actieve rol te laten spelen in de overdracht.

Communicatie over het niveau van de leerling

Het taalvaardigheidsniveau van de nieuwkomers heeft een sterke invloed op de doorstroming. De leerlingen die vanuit de nieuwkomersscholen een overstap maken naar het vervolgonderwijs dreigen door hun taalachterstand in een type vervolgonderwijs te komen dat qua niveau te laag is gezien hun cognitieve capaciteiten. Dat nieuwkomers in een lagere groep geplaatst worden dan waar ze op grond van hun leeftijd horen, kwam eveneens uit het onderzoek van Le Pichon, van Ernings en Baauw (2016) naar voren. Volgens Le Pichon et al. (2016) gaan kinderen naar een lagere groep, omdat ze het Nederlands nog niet voldoende beheersen om onderwijs te volgen op hun eigen cognitieve niveau. Het gevaar dreigt dat kinderen cognitief onvoldoende worden uitgedaagd en zich hierdoor gestaag ontwikkelen. Een bevorderende factor hierbij is dat er ook vervolgscholen zijn die dit probleem erkennen en trachten om nieuwkomers steeds meer te plaatsen bij leeftijdgenoten.

Het ontbreken van NT2-deskundigheid

Het moge duidelijk zijn dat onderwijs aan nieuwkomers een speciale deskundigheid vereist. Het feit is echter dat NT2-deskundigheid op veel vervolgscholen ontbreekt. Op basis van dit gegeven is het begrijpelijk dat nieuwkomersscholen zich zorgen maken over dat leerlingen steeds korter op de nieuwkomersschool verblijven en sneller de overstap maken naar het vervolgonderwijs. Het gevolg is dat kinderen aansluiting missen waardoor hun (taal)achterstand groter wordt. Uit onderzoek van, van der Linde (2015) is eveneens gebleken dat kinderen die nog geen Nederlands spreken baat hebben om eerst naar een nieuwkomersschool te gaan. Dit blijkt tevens uit diverse internationale onderzoeken: kinderen die eerst naar een nieuwkomersschool gaan, boeken betere

resultaten in vergelijking met kinderen die gelijk worden ondergedompeld in het regulier onderwijs. Het regulier onderwijs beschikt vaak niet over de methodes en materiaal die deze leerlingen nodig hebben. De kinderen doen veelal mee met de reguliere groep en werken niet met een eigen leerling. Passend taalaanbod en werken vanuit doelen voor nieuwkomers is in het regulier onderwijs te weinig ontwikkeld. Mogelijk is het ontbreken van NT2-deskundigheid op de vervolgscholen een reden waardoor vervolgschool in sommige gevallen terughoudend zijn in het aannemen van nieuwkomers.

Woordenschat

Wat betreft het inlopen van achterstanden komt uit dit onderzoek naar voren dat woordenschat meer aandacht verdient. De leerlingen waarvan de schoolloopbaan is gevolgd, scoren allemaal onvoldoende op woordenschat. Binnen de taaldidactiek van Nederlands als tweede taal is veel aandacht voor woordenschatonderwijs. Aangezien de grootte van de woordenschat bepalend is voor een goede beheersing van de Nederlandse taal en verder schoolsucces (Appel & Kuiken, 2004) is woordenschat onderwijs van deze doelgroep na de nieuwkomersschool als op vervolgscholen noodzakelijk.

Zorgleerlingen

Voor nieuwkomers die naar verwachting meer dan gemiddelde zorg en begeleiding behoeven is het wenselijk dat het voor de scholen duidelijk is wat de rol is van het samenwerkingsverband passend onderwijs. Voor nieuwkomers die door specifieke onderwijsbehoeften niet naar school kunnen, zijn volgens de scholen geen pasklare oplossingen. De scholen inlichten over de instanties die betrokken zijn bij de opvang van en onderwijs aan nieuwkomers zou kunnen helpen.

Delen van expertise

Om tussen de nieuwkomersscholen en vervolgscholen een doorgaande lijn te realiseren, volstaat het niet om enkel te weten welk niveau de leerling heeft gehad en om de leerstofinhoud te kennen van de 'vakken' die de leerlingen op de nieuwkomersschool heeft gehad. De belangrijkste aanvullende voorwaarde is dat de scholen samenwerken aan een plan van aanpak om de doorgaande lijn te bevorderen en leerachterstanden verder weg te werken. Uit de resultaten blijkt dat nieuwkomersscholen en vervolgscholen het belang inzien van samenwerken. Ook LOWAN speelt hier volgens de nieuwkomersscholen een rol in. Echter geven nieuwkomersscholen aan dat het vervolgonderwijs onvoldoende gebruik maakt van hun expertise in de begeleiding van de leerlingen. Tegelijkertijd zijn er vervolgscholen die hier behoefte aan hebben maar door gebrek aan tijd en geld nieuwkomersscholen niet in deze behoefte kunnen voorzien.

Terugkoppeling van leerlinggevens

De terugkoppeling van leerlinggevens wordt door de nieuwkomersscholen gezien als een manier om de kwaliteit van de doorgaande lijn te verbeteren. Echter blijkt dat dit weinig tot niet gebeurt. Nieuwkomersscholen zijn veelal genoodzaakt om zelf contact op te nemen met de vervolgscholen. Dit door onder andere het nasturen van de eerder genoemde nazorrapportage. Door gegevens terug te koppelen aan de nieuwkomersscholen kunnen de scholen elkaar helpen om zicht te hebben op de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast kunnen de vervolgscholen met het terugkoppelen van gegevens de nieuwkomersscholen inzicht geven in de schoolloopbaan van hun oud-leerlingen.

Contact met ouders

Het blijkt dat het contact met ouders en school moeizaam verloopt door de taalbarrière. Hierdoor zijn ouders niet tot onvoldoende betrokken bij de schoolloopbaan van hun kind. Ondanks de taalbarrière is het van belang dat scholen ouders nauw betrekken bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat kinderen betere prestaties boeken als hun ouders betrokken zijn (Epstein, 1995). Een bevorderende factor hierbij is dat scholen het belang onderkennen van ouderbetrokkenheid. De scholen doen hun best om ouders zoveel mogelijk te betrekken. Scholen geven aan dat een tolk noodzakelijk is in de communicatie met ouders, maar scholen krijgen hier geen vergoeding voor.

Uit dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de ouders vertrouwen heeft in zowel de verwijzende als de ontvangende school.

In zijn algemeenheid blijkt dat ouders onderwijs zeer belangrijk vinden en tevreden zijn over het onderwijs dat hun kind(eren) ontvangt. Vanwege het gebrek aan inzicht in het Nederlandse onderwijssysteem en gebrekkige Nederlandse taalvaardigheden, zijn ouders onvoldoende in staat om hun kinderen te begeleiden in hun schoolloopbaan. Een van de belangrijkste belemmerende factoren die dan ook naar voren komt is de taalbarrière. Om met elkaar te kunnen communiceren, moet je elkaar verstaan en dit is niet altijd het geval. Ouders hebben veelal zelf de verantwoordelijkheid dat zij het gesprek met de leerkracht begrijpen. Ouders geven echter niet altijd aan dat zij een gesprek onvoldoende hebben begrepen. Alleen communiceren in het Engels en/of Nederlands leidt in sommige gevallen tot onvoldoende wederzijds begrip. Goede communicatie tussen ouders en school komt de leerprestaties en de maatschappelijke ontwikkelingen van de leerlingen ten goede (Vogels, 2002). Daarnaast wordt door elkaar regelmatig te ontmoeten de vertrouwensband tussen de leerkracht en ouder vergroot en wordt de drempel om elkaar uit te nodigen voor een gesprek verlaagd. Ook kan een inloophetmoment voor ouders bijdragen aan een beter begrip van de onderwerpen die de kinderen op dat moment behandelen. De mate waarin scholen ouders begeleiden, informeren over het onderwijs verschilt. Bij de vraag over eventuele verbeterpunten voor de school, gaan ouders ook in op het onvoldoende informeren.

Ondersteuning nieuwkomers

Tenslotte blijkt vanuit het perspectief van de leerlingen dat zij erg blij zijn dat ze na een tijd wachten weer naar school konden. In sommige gevallen had een aantal kinderen ook in het land van herkomst een tijd geen onderwijs gehad. De belangrijkste problemen die nieuwkomers in het onderwijs ondervinden, is dat zij veelal niet worden geplaast bij leeftijdgenoten en vaak een gebrek aan ondersteuning vanuit de school ervaren. De leerlingen zijn vaak niet taalvaardig genoeg om deel te kunnen nemen aan de lessen, het gebrek aan woordenschat en voorkennis speelt hierbij een rol. Dit zou in zekere mate opgelost kunnen worden door de leerlingen de ondersteuning te bieden, in en buiten de les, en leerlingen zoveel mogelijk te plaatsen bij leeftijdgenoten. De ondersteuning is nodig op verschillende gebieden: zowel het gebied van Nederlandse taalvaardigheid als op het gebied van aansluiting vinden bij klasgenoten. Deze leerlingen hebben over het algemeen meer begeleiding nodig in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Ook begeleiding in de overstap van de ene naar de andere school is van belang. De leerlingen kennen de mogelijke vervolgschool vaak niet en weten niet wat ze kunnen verwachten. Er is eveneens een verschil in wat leerlingen willen en kunnen. Kinderen kunnen goed aangeven wat zij willen en wat ze nodig hebben.

6. Aanbevelingen

In dit onderzoek zijn er verschillende knelpunten gesignaleerd op basis hiervan worden er, per kopje uit de resultaten, enkele aanbevelingen gedaan die de nieuwkomersscholen en vervolgscholen ten goede zou komen. Naast de knelpunten, zien we dat op verschillende scholen diverse goede praktijken zijn ontwikkeld. In de aanbevelingen zijn ook de goede voorbeelden die we in de praktijk zijn tegengekomen opgenomen.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *overdracht* te verbeteren:

- Maak gebruik van een formulier 'plotseling vertrek', waarop gegevens staan van de nieuwkomersschool. Als nieuwkomersschool kan je ervoor kiezen om al tijdens het kennismakingsgesprek zo een formulier aan ouders mee te geven.
- Neem bij het inschrijven van een leerling op de nieuwkomersschool de tijd om voldoende informatie te verzamelen over de gezinssituatie en de achtergrond van het kind en de familie.
- De diversiteit van gebruikte toetsen in de nieuwkomersscholen is groot. Vervolgscholen ontvangen bij de overdracht hierdoor diverse gegevens over leervorderingen van leerlingen. Wellicht is het mogelijk dat nieuwkomersscholen per methode informatie opsturen samen met de toetsgegevens naar de vervolgscholen waarin uitgelegd wordt hoe de scores geïnterpreteerd moeten worden. Waardoor de communicatie over het niveau van een leerling vereenvoudigd wordt.
- Het is opvallend dat de hoeveelheid aan informatie die nieuwkomersscholen over de leerlingen verzamelen (met betrekking tot resultaten, vorderingen, talenten, beperkingen) niet altijd doorstroomt naar het vervolgonderwijs. Dit omdat het voor de nieuwkomersscholen niet altijd bekend is op welke andere school de leerling is ingeschreven is het van belang dat vervolgscholen haar leerlingen inschrijven in BRON (Basisregistratie Onderwijs). Door deze inschrijving kunnen de nieuwkomersscholen achterhalen waar de leerling zich heeft ingeschreven.
- Creëer een warme overdracht zodat de doorstroom beter verloopt.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *rolverdeling betrokken instanties* te verbeteren:

- Elk kind heeft recht op onderwijs, waar naast basisvaardigheden (taal, rekenen) het ontwikkelen van sociale vaardigheden en relaties een deel van uitmaakt. Wanneer leerlingen niet naar school komen dienen scholen ook in geval van nieuwkomers het te melden bij leerplicht en zich in te spannen dat leerlingen onderwijs volgen.
- Bij de opvang van en onderwijs aan nieuwkomers zijn vele organisaties betrokken. Het is van belang dat zowel de nieuwkomersscholen als de vervolgscholen op de hoogte zijn van de organisatie die het meest betrokken zijn. In geval van nieuwkomers die extra zorg behoeven is het van belang dat scholen en samenwerkingsverbanden weten wie de regie neemt. In bijlage E is een lijst opgenomen met de organisaties die het meest betrokken zijn en de aard van hun betrokkenheid.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *het contact met ouders* te verbeteren:

- Telefonisch contact inschakelen voor ouders die zelf geen tolk kunnen regelen. In geval van vluchtelingen kan er een beroep worden gedaan op Vluchtelingenwerk, omdat de gezinnen na de asielprocedure verder worden begeleid door deze organisatie. Er zijn ouders die geen beroep kunnen doen op een tolk in de eigen omgeving en geen beroep kunnen doen op Vluchtelingenwerk. Voor ouders die geen beroep kunnen doen op Vluchtelingenwerk is het advies voor de school om een account te maken bij Tolk- en vertaalcentrum (TVcN). Het TVcN beschikt over tolken in 130 talen, het vertalen kan zowel telefonisch als op locatie.

Vanaf 1 januari 2015 mogen 'LOWAN scholen' gebruik maken van lagere tarieven voor het inschakelen van een tolk bij TVcN.

- Wanneer je als school te maken hebt met een groep ouders met verschillende taalachtergronden is het niet mogelijk om alle schriftelijke communicatie in alle talen te laten vertalen. Een brief waarbij de tekst ondersteund wordt met pictogrammen zou voor de scholen een oplossing kunnen bieden. Een picto-brief is een brief met universele tekens, die ook voor ouders die niet geletterd zijn te begrijpen is.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *plaatsing van leerlingen* te verbeteren:

- Leerlingen zoveel mogelijk plaatsen bij leeftijdgenoten. Indien een leerling het groepsniveau niet kan volgen, wordt aangeraden een eigen leerlijn op te stellen.
- Het is belangrijk dat ook leerkrachten en/of interne begeleidsters in het vervolgonderwijs enige kennis hebben van het onderwijs aan nieuwkomers (expertise NT2).

Aanbevelingen om de kwaliteit van *het inlopen van achterstanden* te verbeteren

- Stel als nieuwkomersschool een handreiking op voor de vervolgschool. In de handreiking wordt vermeld, met welke methodes de school heeft gewerkt, welke leerstof er is behandeld en expliciet vermelden hoe de vervolgschool bijvoorbeeld kan werken aan het vergoten van woordenschat en de leesvaardigheid. Door middel van de handreiking kan eveneens worden voorkomen dat de vervolgschool verkeerde verwachtingen schept en een bepaalde periode overbruggen.
- Wanneer vervolgscholen een leerling vanuit de nieuwkomersschool ontvangen kunnen scholen handelingsverleggen zijn. De school heeft enige tijd nodig om voor de leerling vast te stellen welk onderwijs aanbod passend is voor de leerling. Nieuwkomers scholen kunnen deze periode ondervangen door exact naar de vervolgscholen te communiceren wat er gedetailleerd gedaan kan worden aan bepaalde onderdelen. Voor de vervolgschool biedt dit handvatten en kan hierop het onderwijs aangepast worden. Ook hoeft de school hiermee niet 'het wiel opnieuw uit te vinden' en kan ze putten uit de ervaringen die de nieuwkomersschool heeft opgedaan.
- Dat de leerlingen lager scoren op woordenschat in vergelijking met hun eentalige klasgenoten is logisch. Verhoeven en Vermeer (2001) onderzochten de omvang van de receptieve woordenschat (totaal aantal woorden dat de leerlingen kennen) van eentalige Nederlandse- en tweetalige kinderen in het basisonderwijs. Hieruit kwam duidelijk naar voren dat de woordenschat van NT2-leerlingen significant geringer is dan die van eentalige Nederlandse leerlingen. Dit impliceert dat extra aandacht besteden aan woordenschatonderwijs nog in het vervolgonderwijs van belang is. Met woordenschatonderwijs kan je als leerkracht het verschil maken.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *terugkoppeling van leerprestaties naar het nieuwkomersonderwijs* te verbeteren:

- Koppel als vervolgschool informatie terug naar de nieuwkomersscholen alleen dan kunnen scholen inzicht krijgen in de kwaliteit van het onderwijs. Hierbij kan gedacht worden aan her invullen van een nazorrapportage door de vervolgschool. De scholen kunnen hier tijdens de overdracht onderling afspraken over maken. De nieuwkomersscholen kunnen op deze manier nagaan of de ontwikkeling van de leerling naar verwachting is verlopen.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *delen van expertise* te verbeteren:

- Maak gebruik van elkaars expertise. Door een kijkje te nemen in elkaars wereld kunnen docenten hun lessen beter afstemmen op de behoeften van de leerlingen. Dit leidt

eveneens tot goede contacten tussen de verschillende scholen wat weer de doorstroom vergemakkelijkt.

Aanbeveling om de kwaliteit van *het contact met ouders* te verbeteren:

- Ouders van nieuwkomers hebben extra ondersteuning nodig van scholen om te begrijpen hoe het Nederlandse onderwijssysteem in elkaar zit en wat de verschillende schoolniveaus betekenen. Als school dien je de tijd te nemen om ouders over dit soort zaken te informeren. Dit door vaste contactmomenten per schooljaar in te plannen, waarin ouders over dergelijke schoolzaken worden geïnformeerd.
- Vooral voor ouders die andere schoolervaringen hebben, is het van belang dat zij ervaren hoe een schooldag eruit ziet en hoe de leeromgeving werkt. Door ouders in de klas mee te laten kijken, krijgen zij een beter beeld van het onderwijs en zijn ze beter in staat hun kind daarin te begeleiden.
- Door ouders te betrekken in schoolse activiteiten, wordt het voor ouders inzichtelijk waar hun kind staat in het leerproces. Ouders kunnen eventueel meekijken met de leerkracht en zien hoe stof wordt aangeboden en thuis aansluiten bij de werkwijze van de leerkracht met als doel het kind ondersteunen bij het opdoen van schoolse kennis.

Aanbevelingen om de kwaliteit van *het onderwijs aan leerlingen* te verbeteren:

- In de overdracht kan je leerlingen een rol geven door ze zelf een overdrachtsformulier in te laten vullen voor de vervolgschool. Hierbij kan gedacht worden aan sterke en zwakke kanten van de leerling en de interesses. Verder kan er gevraagd worden naar hun ervaringen op de nieuwkomersschool en de verwachtingen die ze hebben bij de vervolgschool.
- Controleer na de uitleg of de leerlingen de lesstof hebben begrepen door na de uitleg de leerling individueel controlevragen te stellen over de lesstof. Laat de leerling nadenken en praten over de lesstof.
- Voordat een leerling doorstroomt van een nieuwkomersschool naar het vervolgonderwijs, is het mogelijk dat een leerling een paar dagen meeloopt in de school waar de leerling naartoe gaat. Door deze manier kan de leerling een beeld krijgen van hoe het onderwijs op de vervolgschool eruit ziet.

7. Literatuurlijst

Akkermans, H.J.M., (2003). *De Tak en de Bloesem*. Quick scan inzake cultuureducatie in het primair onderwijs: kansen, knelpunten en financiële impulsen; voorbereidende rapportage ten behoeve van de taakgroep Cultuureducatie in het Primair onderwijs.

Appel, R. & Kuiken, F., (2004). Nederlands als tweede taal. Geschiedenis van een jong vakgebied. Te verschijnen in: Driel, L. van (red.) *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde*. Malmberg: Den Bosch.

Epstein, J. (1995). Perspectives and previews on research and policy for school, family, and community partnerships. In Booth, A. & Dunn, J. (Eds.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Hillsdal: N.J., Lawrence Erlbaum Associates.

van Haselt, M., & de Kruyf, D. (2009). *Doorstroom ISK-VO: Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Rotterdam: CED-Groep.

Inspectie van het Onderwijs (2016). *De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 1 en 2, 2014/2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2015). *De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 3 2013/2014*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Le Pichon, E., van Ernings, R., & Baauw, S. (2016). *Nederland*. Universiteit Utrecht.

Van der Linde, I. (2015). Kinderen van nieuwkomers hebben rust nodig – en goed taalonderwijs, *Groene Amsterdammer*, 30.

Oers van, B. (2005). *Langlopende leerlijnen*. In: *Onderwijspedagogische essays over ontwikkelingsgericht onderwijs*.

Oomens, M., van Aarsen, E., & Kooij, D. (2012). *Onderwijskundig rapport nieuwkomers*. Utrecht: Oberon.

Streckx, M. (2006). *De voornaamste vaststellingen en conclusies uit het onderzoek naar de doorstroming van ex-onthaalklassers in het secundair onderwijs in het eerste en het tweede jaar na het onthaaljaar*. In Koole, T., Nortier, J. & Tahitu, B. (red.), *Artikelen van de vijfde Sociolinguïstische conferentie*, Eburon, Delft.

Thijs, A. & Akker van den, J. (2009), *Leerplan in ontwikkeling*, Enschede: SLO.

Verhoeven, L., & Vermeer, A. (2001). *Taaltoets alle kinderen [Dutch Language Test for Children]*. Arnhem: Cito.

Vogels, R. (2002). *Ouders bij de les: Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Websites:

<http://www.lowan.nl>

Bijlagen

Bijlage A Beschrijving van onderwijstypen

Onderstaand kader biedt een nadere beschrijving van de bovengenoemde onderwijstypen (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

School verbonden aan asielzoekerscentrum (type 1)

Beschrijving

Iedere asielzoekerscentrum (azc) heeft een school waarmee het samenwerkt. De school bevindt zich meestal in de nabije omgeving van het azc. De AZC-school kan ook een speciale gezinslocatie (glo) zijn. Op een gezinslocatie geldt dat de leerlingen die daar op school zitten kinderen zijn van ouders die uitgeprocedeerd zijn. De AZC-scholen zijn voor leerlingen vanaf ongeveer vier tot dertien jaar oud. Leerlingen gaan daar vijf dagen per week heen. Deze onderwijsvoorzieningen beperken zich meestal tot leerlingen uit asielzoekerscentra (AZC).

Uitstroom

- Deze leerlingen stromen meestal na één tot twee jaar naar het regulier onderwijs. Afhankelijk van de leeftijd van de leerling en eventuele taalachterstand kan er ook gekozen worden om de leerlingen uit te laten stromen naar een Internationale Schakelklas (ISK) alvorens zij geplaatst worden in het voortgezet onderwijs.

Aantal

In 2015 telden er 40 type 1 voorzieningen (Inspectie,2016).

Scholen uitsluitend gericht op het verzorgen aan onderwijs voor nieuwkomers (type 2)

Beschrijving

Dit zijn scholen die zelfstandig functioneren. Deze scholen verzorgen uitsluitend onderwijs aan nieuwkomers.

Uitstroom

- Deze leerlingen stromen meestal na één tot twee jaar naar het regulier onderwijs. Afhankelijk van de leeftijd van de leerling en eventuele taalachterstand kan er ook gekozen worden om de leerlingen uit te laten stromen naar een Internationale Schakelklas (ISK) alvorens zij geplaatst worden in het voortgezet onderwijs.

Aantal

In 2015 telden er 28 type 2 voorzieningen (Inspectie,2016).

Scholen met aparte nieuwkomerklassen (type 3)

Beschrijving

Dit zijn reguliere basisscholen die deels in aparte klassen uitsluitend onderwijs verzorgen aan nieuwkomers.

Uitstroom

Deze scholen streven ernaar om nieuwkomers na één tot twee jaar uit te laten stromen in de reguliere klassen binnen de eigen school.

Aantal

In 2015 telden er 97 type 3 voorzieningen (Inspectie,2016).

Basisschoolklassen met nieuwkomers (type 4)

Beschrijving

Dit zijn reguliere basisschool met een aantal nieuwkomers in de reguliere basisschoolklassen. Er is hier geen sprake van een aparte voorziening, hooguit van aangepast onderwijs.

Uitstroom

- Deze leerlingen stromen afhankelijk van het niveau en het aantal jaren onderwijs uit naar het voortgezet onderwijs. Scholen kunnen ook ervoor kiezen om kinderen uit te laten stromen naar een ISK voor extra taal input alvorens zij doorverwezen worden naar het voortgezet onderwijs.

Internationale Schakelklassen

Beschrijving

Voor kinderen die uit het buitenland komen, zijn er in het voortgezet onderwijs internationale schakelklassen. De ISK's zijn gekoppeld aan een reguliere middelbare school omdat deze vorm van onderwijs geen aparte vorm is. De ISK's zijn speciale opvangklassen voor kinderen die de Nederlandse taal nog niet voldoende onder de knie hebben of nog te kort op de basisschool hebben gezeten. Deze klassen zijn bestemd voor kinderen van 13 tot 18 jaar. Het onderwijs op een ISK duurt gemiddeld twee jaar. Wat de organisatie betreft zijn er die verschillende mogelijkheden ():

- Een aparte afdeling in een reguliere voortgezet onderwijsschool;
- Een aparte afdeling in een apart schoolgebouw;
- Een aparte afdeling in meerdere gebouwen;
- Een afdeling op een asielzoekerscentrum

Uitstroom

- Deze leerlingen stromen afhankelijk van de leeftijd door naar het voortgezet onderwijs of naar de Middelbare Beroeps Opleiding.

Aantal

Het landelijk steunpunt voor het onderwijs aan nieuwkomers (LOWAN) zet zich in voor de onderwijskansen van buitenlandse kinderen in de eerste periode dat ze in Nederland zijn. Volgens het LOWAN telden er op 1 oktober 2015, 750 Internationale Schakelklassen.

Bijlage B

Gespreksleidraad interviews

Gesprek intern begeleider en leraar – Ontvangende school

1. Hoe verloopt het contact met de verwijzende school (koude/ warme overdracht) Is er nog contact met de 'verwijzende' school nadat het kind is ingestroomd? Wat heeft geholpen/was belemmerd?
- 2A. Welke informatie hebben jullie ontvangen vanuit de verwijzende school (kwaliteit onderwijskundig rapport, schoolloopbaan, belemmerende/bevorderende factoren kindfactoren).
- 2B. Is deze informatie op tijd aangekomen bij de school? In hoeverre is deze informatie bruikbaar voor de school? Wat heeft geholpen? Wat niet?
- 3A. Zijn de toetsresultaten van de 'verwijzende' school bekend? Is er per toets (taal/rekenen) aangegeven wanneer de meest recente toets is afgenomen en om welke versie het gaat en wat de score was?
- 3B. Hoe wordt de toetsscore weergegeven, vaardigheidsscore of DLE? Als de toetsscore wordt geïnterpreteerd op basis van DLE is dan alleen het aantal maanden onderwijs in Nederland meegeteld of ook het aantal maanden onderwijs in het land van herkomst?
- 4A. Zijn er op de 'verwijzende' school specifieke onderwijsdoelen voor de leerling opgesteld? Informatie over pedagogische didactische aanpak? Wat heeft geholpen? Wat niet?
- 4B. Hoe is de aansluiting op de huidige doelen? Hoe wordt nagegaan of de doelen daadwerkelijk zijn bereikt?
- 5A. Wat is de kwaliteit van het instroomadvies, aansluiting huidige doelen, inlopen achterstanden gepland? Heeft de leerling naar uw idee het juiste doorstroomadvies van de 'verwijzende' school gekregen?
- 5B. Is de school op de hoogte op basis waarvan het advies is gevormd (methode-gebonden/methode ongebonden toetsen?)
6. Sluit de huidige pedagogische-didactische aanpak, aanbod, volgen ontwikkeling, aan op aanpak in eerdere school? Wat gaat goed? Waar zitten hiaten knelpunten.
7. Kreeg de leerling op de 'verwijzende' school ondersteuning? In hoeverre is hiermee verder gegaan? Lukt het om (eventuele) achterstanden (verder) in te lopen?
8. Wat is uw mening over het verloop van de overstap? (soepel-stroef, welke factoren + / -)
9. Wat is het huidige cognitieve niveau (taal/woordenschat/rekenen en lezen) van de leerling?
10. Werkt de leerling op een eigen leerlijn?
- 11A. Hoe wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling getoetst? Wat doet de school om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling te bevorderen?
- 11B. Wat doet de school op het gebied van burgerschap?
- 12A. Zijn vanuit de 'verwijzende' school de sterke punten van de leerling in kaart gebracht.
- 12B. Op welke wijze worden de sterke punten van de leerling ingezet op de huidige school?
13. Wat zijn de cruciale onderwijsbehoeften van de leerling?
14. Wat werkt wel/niet om een doorgaande lijn te bereiken?

Gesprek ouders – Ontvangende school

Inleiding: meld inhoud/doel gesprek

Voor het zicht krijgen op de doorgaande lijn in schoolloopbanen van nieuwkomers wordt ook naar de ervaringen van de ouder(s) gevraagd. De ervaring van de ouder(s) is belangrijk, omdat zij de belangrijkste rol spelen bij de ontwikkeling van hun kinderen. Het is belangrijk om vooraf het gesprek te verifiëren of de ouder(s) van de leerling voldoende in staat zijn om te communiceren in de Nederlandse taal. Een gesprek met de ouders is afhankelijk van de taalvaardigheid van de ouders of eventueel aanwezigheid van iemand die kan tolken.

1. Hoe vaak is uw kind van school gewisseld?
2. Hoe heeft u de schoolwisseling(en) ervaren? Wat ging goed? Wat kan beter?'
3. Heeft u enig idee hoe uw kind de overgang ervaren heeft?
4. Heeft u uw kind kunnen helpen bij de overstap naar de andere school?
5. Weet u waarom uw kind naar deze school is doorverwezen (VO, SBO, ISK)? Is er ook naar uw mening gevraagd over de schoolkeuze?
6. Heeft u van de 'verwijzende' school een document gekregen met informatie over uw kind? (Bijvoorbeeld het onderwijskundig rapport) Of een mondeling gesprek over de overstap: Wat vond u ervan?
7. Bent u tevreden over de keuze van de school? Was er een alternatief?
- 8A. Heeft u het idee dat uw kind in de juiste groep is geplaatst?
- 8B. Heeft uw kind vriendjes en/of vriendinnetjes op school?
9. Wat vindt u van het onderwijs dat uw kind nu ontvangt?

Vragenlijst gesprek kind – Ontvangende school

Doel gesprek leerlingen: ervaringen van de leerlingen met de doorstroom, eigen waarnemingen/bevindingen over aanbod, afstemming, instructie(tijd) en omgang/sfeer.

1. De inspecteur stelt zichzelf voor en vertelt over het werk wat de inspecteur doet.
2. Vragen naar de naam van leerling + waar vandaan + taalachtergrond + hoelang hier op school + op verschillende scholen gezeten?
3. Op welke school vond/vind je het leukst? Waarom?
4. Wat is anders op deze school dan de vorige?
5. Was het moeilijk om op een nieuwe school te beginnen?
6. Vragen naar hoe een schooldag eruit ziet?
7. Welke vakken vind je moeilijk/gemakkelijk? Weet je hoe dat komt?
8. Krijg je extra hulp bij taal? Rekenen?
9. Heb je deze school samen met je ouders uitgekozen of heeft de vorige school de keuze gemaakt.
10. Heeft de vorige school jou verteld dat je naar deze school ging?
11. Heb je eerst kennis gemaakt met de juf/meester/kinderen voordat je hier op school kwam?
12. Heeft iemand je geholpen om te wennen?
13. Heb je vriendjes en/of vriendinnetje op school? Met wie speel je het liefst op het schoolplein?
14. Ga je naar de na schoolse opvang? Krijg je na schooltijd bijles?
15. Wat vind je leuk aan deze school? Wat vind je minder leuk / niet leuk aan deze school?

Bij oudere kinderen (bijvoorbeeld kinderen in het vo) zijn de vragen meer gericht naar hun ervaringen met de overstap:

- Wat zijn de ervaringen tot nu toe op deze school?
- Welke vakken vind je moeilijk? Welke vind je gemakkelijk?
- Ben je voorbereid op de overstap? Zo ja, hoe?
- Is er naar jouw mening gevraagd over de schoolkeuze?
- Wat is belangrijk om goed de overstap naar de nieuwe school te maken?
- Wat ging bij jou goed? Wat heb je gemist?
- Krijg je extra hulp, bijles?

Gesprek intern begeleider en leraar – Verwijzende school

1. Hoe verliep het contact met de ontvangende school (koude/ warme overdracht) Is er nog contact met de ontvangende school nadat het kind is ingestroomd? Wat heeft geholpen/was belemmerd?
- 2A. Welke informatie hebben jullie doorgestuurd naar de ontvangende school? (kwaliteit onderwijskundig rapport, schoolloopbaan, belemmerende/bevorderende factoren kindfactoren).
- 2B. Is deze informatie op tijd aangekomen bij de school? In hoeverre is deze informatie belangrijk voor de school? Wat heeft geholpen? Wat niet?
3. Wat zijn de sterke punten van de nk-voorziening bij de doorstroom naar het vervolgonderwijs?
4. Wat is uw mening over het verloop van de overstap? (soepel-stroef, welke factoren + / -) Zijn er belemmeringen bij de doorstroom?
5. Hebben jullie een gesprek gehad met de ouders over de doorverwijzing? Hebben de ouders zelf de vervolgschool uitgekozen?
6. Hoe wordt de leerling voorbereid op de doorstroom naar het onderwijs?
7. Hoe werd het beginniveau van de leerling gemeten? Hoe heeft de leraar het onderwijsaanbod voor de leerling bepaald?
- 8A. Op basis waarvan werden er voor de leerling leerdoelen opgesteld?
- 8B. Hoe werd nagegaan of de doelen daadwerkelijk zijn bereikt?
9. Hoe werd de ontwikkeling van de leerling gevolgd?
10. Hoe werd de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling getoetst? Wat doet de school op het gebied van burgerschap?
11. Hoe werd de mondelinge taalvaardigheid van de leerling getoetst?
12. Wat was de reden voor doorverwijzing?
- 13A. Hoe is het doorstroomadvies voor de leerlingen gevormd (leerling observatie, testen, methode-gebonden/methode-ongebonden?).
- 13B. Hoe werd de toetsscore weergegeven, vaardigheidsscore of DLE? Als de Toetsscore wordt geïnterpreteerd op basis van DLE is dan alleen het aantal maanden onderwijs in Nederland meegeteld of ook het aantal maanden onderwijs in het land van herkomst?
14. Werden de onderwijsachterstanden van de leerlingen kleiner?
15. Wat waren de cruciale onderwijsbehoeften van de leerling?
16. Wat werkt wel/niet om een doorgaande lijn te bereiken?

Bijlage C **Informatiebrief**

Schoolloopbanen nieuwkomers

Aanleiding

Het onderzoek naar 'schoolloopbanen nieuwkomers' is gericht op het in beeld brengen van de kwaliteit van de doorgaande lijn van nieuwkomers in het onderwijs. De term 'nieuwkomer' wordt in het basisonderwijs gebruikt om de groep leerlingen aan te duiden die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn om aan het (reguliere) onderwijs deel te nemen. Het kan hierbij gaan om kinderen van asielzoekers, kinderen van arbeidsmigranten uit bijvoorbeeld Midden- en Oost-Europa of kinderen die naar Nederland komen in het kader van gezinshereniging.

Uit eerder onderzoek van de inspectie bleek dat de overstap van nieuwkomersonderwijs naar het reguliere onderwijs lastig is voor scholen, maar ook voor leerlingen. Met dit onderzoek willen we een beter beeld krijgen van deze overstap: Is er sprake van een doorgaande lijn? Wat helpt daarbij en wat niet?

Doel onderzoek

Het doel van het project is:

- Vaststellen welke factoren belemmerend of bevorderend zijn bij de overstap van leerlingen van een nieuwkomersvoorziening naar het basisonderwijs, (v)so, vo of isk.
- Een beeld krijgen van de aansluiting en de voortgang in cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van nieuwkomers na hun overstap naar een andere school. Lukt het om achterstanden (verder) in te lopen?
- Nagaan of er sprake is van een doorgaande lijn in het volgen van de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling, het leerstofaanbod/de leerinhouden (waaronder de Nederlandse taal).
- Nagaan of de relevante informatie via, onder andere, het onderwijskundig rapport in voldoende mate overgedragen wordt van de 'verwijzende' school naar de ontvangende school en
- Onderzoeken van de bruikbaarheid van de informatie uit het onderwijskundig rapport voor de ontvangende school.

Het gaat om een verkennend onderzoek met een beschrijvend karakter, waarbij per schoolkoppel (verwijzend – ontvangend één leerling in beeld wordt gebracht).

Voor dit project richt de inspectie zich op verschillende schoolloopbanen van leerlingen. Het gaat hierbij om leerlingen die vanuit de nieuwkomersvoorzieningen (asielzoekerscentra, scholen die uitsluitend onderwijs verzorgen aan nieuwkomers, taalklassen etc.) zijn doorgestroomd naar een basisschool, SO of SBO, regulier VO, isk.

Uitvoering onderzoek

- Om te onderzoeken hoe de doorstroom naar het regulier onderwijs is geregeld en of er sprake is van een doorgaande lijn worden, onder andere, leraren en intern begeleiders/zorgcoördinatoren van de 'verwijzende' en ontvangende school geïnterviewd. De vragen zijn gericht op kwaliteit van het voor- en natraject, de doorgaande lijnen in aanbod, het volgsysteem, de ontwikkeling van de leerlingen. Wat werkt en wat knelt bij overgangen van de nieuwkomersklassen naar het reguliere basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, de isk of het SO/SBO?
- Indien mogelijk worden de ouders en leerlingen geïnterviewd. Het interview met de ouders en leerlingen is gericht op hun ervaring met de overstap van de ene naar de andere school/scholen

- Tot slot omvat het onderzoek een dossieronderzoek, onder andere, gericht op de leervorderingen van de leerlingen en de inhoud van het onderwijskundig rapport.

Door wie?

Het onderzoek zal door een inspecteur met specifieke kennis van nieuwkomersonderwijs uitgevoerd worden, samen met een stagiaire¹.

---

¹ Stagiaires vallen onder de geheimhoudingsplicht zoals die ook voor de inspecteurs geldt. De verkregen informatie valt onder het Beveiligingsprotocol Data Bescherming Wet Persoonsgegevens van de Directie Kennis.

Bijlage D
Beveiligingsprotocol

	Zwaar beveiligingsprotocol
Toegang	Geautoriseerde medewerkers (onderzoekers) onderwijsinspectie
Verzenden	Verzending naar OCW emailadressen van geautoriseerde medewerkers toegestaan, beveiliging door middel van encryptie
Meenemen	Niet toegestaan
Installeren	Lokaal installeren is niet toegestaan (ook niet op hardware onderwijsinspectie zoals laptop of externe harddisk)
Mobiel en thuiswerken	Thuis werken via VPN verbinding toegestaan. Mobiel werken niet toegestaan
Publiceren	Toegestaan met beperkingen: <ul style="list-style-type: none"> - Celvulling is gelijk aan of groter dan 10 - Geen gegevens die leiden tot personen of schoolidentificatie bij open vragen
Communiceren	Niet toegestaan wanneer het betrekking heeft tot informatie van individuele personen
Archief	Databestanden worden bewaard in een archief dat alleen toegankelijk is voor gegevensbeheerder(s). Na afloop van elk gebruik wordt de gebruikte kopie vernietigd. Eventuele bewerkingen en resultaten worden in overleg met de gegevensbeheerder(s) toegevoegd aan het archief.
Geheimhoudingsverklaring	Bij aanstelling (ambtseed/belofte), daarnaast verklaring instemming inhoud beveiligingsprotocollen

Bijlage E

Direct betrokkenen nieuwkomers

Onderstaand kader biedt een nadere beschrijving van organisaties die het meest direct betrokken zijn bij de opvang van en onderwijs aan nieuwkomers en de aard van hun betrokkenheid. (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

<p>COA Centraal Orgaan Asielzoekers</p>	<p>Verantwoordelijk voor het huisvesten van asielzoekers. Overleg met gemeente over vestiging van een voorziening voor asielzoekers. Geeft een inschatting van het aantal kinderen (nieuwkomers). Overleg met gemeente over onderwijs - inschakelen Lowan/PO-raad/VO-raad. Beschikt over een aantal regelingen (vervoer voor asielzoekers en andere faciliteitenregelingen waarop een beroep kan worden gedaan). Heeft een up-to-date lijst met locaties. COA voet de Onderwijshuisvestigingsbudgetten (Ohba) regeling uit. Dit is de regeling Ohba ten behoeve van basisonderwijs aan asielzoekerskinderen (Ohba-regeling. Een beroep op deze regeling kan uitsluitend gedaan worden door de gemeente.</p> <p>www.coa.nl</p>
<p>Gemeente</p>	<p>Verantwoordelijk voor de huisvesting van een onderwijsvoorziening. Gemeenten hebben met de schoolbesturen de taak om op een adequate manier in onderwijs voor asielzoekers te voorzien. Overleg met LOWAN/PO-Raad/VO-Raad en schoolbesturen over onderwijs. Verantwoordelijk voor het leerlingenvervoer van de in de gemeente gevestigde statushouders.</p>
<p>LOWAN Landelijke onderwijswerkgroep asielzoekers en nieuwkomers</p>	<p>Ondersteunt op verzoek scholen bij het organiseren van onderwijs aan nieuwkomers. COA/gemeenten kunnen LOWAN/PO-raad/VO-raad vroegtijdig betrekken bij onderwijsvraagstukken. Geeft voorlichting over financiële regelingen en verdere inrichting van het onderwijs.</p> <p>www.lowan.nl</p>
<p>Scholen (schoolbesturen)</p>	<p>Verantwoordelijk voor het verzorgen van onderwijs. Overlegt met COA en gemeente (en LOWAN/PO-raad/VO-raad) over organiseren van onderwijs. Overlegt met de gemeente over huisvesting. Zorgt voor voldoende, bekwaam personeel.</p>
<p>OCW</p>	<p>Bekostigt scholen op basis van de bestaande faciliteiten regelingen (DUO), voorwaarde is dat asielzoekerskinderen zijn aangemeld onder brin-nummer school. Verstrekt op aanvraag aanvullende bekostiging op basis van bestaande regelingen. OCW heeft Accountmanagers die te benaderen zijn voor vragen, meedenken, signaleren en het aandragen van oplossingen. OCW is aanspreekbaar wanneer er problemen zijn bij de uitvoering.</p> <p>www.minocw.nl</p>
<p>IND Immigratie- en Naturalisatiedienst</p>	<p>De IND behandelt aanvragen van mensen die naar Nederland willen komen of die Nederlander willen worden.</p> <p>www.ind.nl</p>

